

รายงานการวิจัย (ฉบับร่างสมบูรณ์)

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง
เรื่อง การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม
ของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว
ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

โดย

ผศ.ดร.เชษฐ นิมมาทพัฒน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766067

รายงานการวิจัย (ฉบับร่างสมบูรณ์)

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง
เรื่อง การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม
ของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว
ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

โดย

ผศ.ดร.เชษฐ นิมมาทพัฒน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766067

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 2

Assessing happiness from promoting economic development based on
arts and cultural capital of communities
in Phu Phiang District, Nan Province.

Under Research Program

Creative spatial development for enhancing tourism through arts and
culture capital, Nan Province

By

Asst. Prof. Dr.Chet Nimmatapat

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nan Buddhist College

B.E.2023

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800766067

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่องานวิจัย	: การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ผู้วิจัย	: ผศ.ดร.เชษฐ นิมมาทพัฒน์
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อสร้างดัชนีชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) เพื่อประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๓) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี มีินดี ด้านต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ผลการศึกษานี้พบว่า

การประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ด้านทุนทางวัฒนธรรม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) และด้านสภาพแวดล้อม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) รองลงมา ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านคุณภาพชีวิต (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านค่านิยมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) และที่มีความสุขน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๕)

ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี มีินดี ด้านต่าง ๆ ของชุมชนอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความสุข โดยการที่ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดและพัฒนาาร่วมกันให้มีมูลค่าเพิ่ม ทั้งการพัฒนาในด้านโครงสร้าง พื้นฐานทางเศรษฐกิจ การคมนาคม การท่องเที่ยว การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยต้องมีกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งการมีเศรษฐกิจชุมชนที่มีคุณภาพและเป็นธรรม ยกย่องเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน ซึ่งจะมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายที่เป็นสินค้า OTOP เช่น เครื่องจักสาน ผ้าพื้นเมือง เป็นต้น หรือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

Research Title : Assessing happiness from promoting economic development based on arts and cultural capital of communities in Phu Phiang District, Nan Province.

Researcher : Asst. Prof. Dr.Chet Nimmatapat

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College

Fiscal Year : ๒๐๒๓

Research Scholarship sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research were ๑) to create an index to measure happiness and well-being at the individual level of the target community, Phu Phiang District, Nan Province ๒) to assess happiness from the promotion and economic development of arts and culture. From the index and from the self-assessment of the target community, Phu Phiang District, Nan Province. ๓) To analyze the factors that determine happiness and well-being in various aspects of the target community, Phu Phiang District, Nan Province.

The results of the research revealed that:

Assessing happiness from the promotion and economic development of arts and culture From the indicators and from the self-assessment of the target community, Phu Phiang District, Nan Province, it was found that overall they were at a very happy level. (with a total mean of ๔.๐๖) When classified into each area, it was found that the area with the highest evaluation results was cultural capital. (with an overall average of ๔.๐๗) and the environment (with an overall average of ๔.๐๗), followed by economic aspects (with an overall average of ๔.๐๖), quality of life (with an overall average of ๔.๐๖), community values (with an overall average of ๔.๐๖) and the least happy Including safety in life and property. (with an overall average of ๔.๐๕)

Factors that determine happiness and well-being in various aspects of the community in Phu Phiang District, Nan Province, found that community participation in creating happiness By having the community have cultural capital that can be extended and developed together to add value. Both development in terms of structure Basic economics, transportation, tourism Coexistence between people and the environment in the community. By making sustainable use of natural resources and the environment. There must be an operational process to ensure the use of natural resources and the environment that is appropriate to the community context.

There are activities that create learning and cooperation in conserving the environment and natural resources. In addition, there is a quality and fair community economy. Raise the economy of families and communities There will be community products that are produced for sale as OTOP products such as basketry, local fabrics, etc., or natural tourist attractions. History, religion and culture

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข	๑๐
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดของความสุข	๑๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๒๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน	๒๗
๒.๕ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม	๓๔
๕.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๔๕
๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๔๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	๔๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๒
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๕๔
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย	๕๔

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๕
๔.๑ ผลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทาง ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	๕๕
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	๖๕
๔.๓ ผลการสังเคราะห์การศึกษาความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐาน ทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	๗๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๗๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๘
๕.๒ อภิปรายผล	๘๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๒
บรรณานุกรม	๘๓
ภาคผนวก	๘๗
ผนวก ก รายงานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๘
ผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์	๙๐
ผนวก ค แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์	๙๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑.๑	แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน	๕๖
๔.๑.๒	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้าน เศรษฐกิจ	๕๘
๔.๑.๓	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านทุน ทางวัฒนธรรม	๕๙
๔.๑.๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้าน คุณภาพชีวิต	๖๐
๔.๑.๕	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้าน สภาพแวดล้อม	๖๑
๔.๑.๖	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้าน ค่านิยมของชุมชน	๖๒
๔.๑.๗	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	๖๓
๔.๑.๘	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมิน ความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนใน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม	๖๔

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย	๘
๒.๑	แบบจำลองการท่องเที่ยวที่มา ganod และ fycil	๒๖
๔.๑	กิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวชุมชน	๖๗
๔.๒	กิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวชุมชน	๗๐
๔.๓	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๗๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก มักจะนิยมกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ คือ การนำพาประเทศไปสู่ภาวะความร่ำรวย ความมั่งคั่ง และความทันสมัย โดยใช้เกณฑ์ชี้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นแนวทางการพัฒนา มีการใช้เงินงบประมาณ กลไกของภาครัฐ และภาคเอกชนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ โดยมองถึง “รายได้” ที่เป็นตัวเงิน ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ผลที่ได้จากกระบวนการพัฒนา จะเป็นเสมือนสิ่งที่ยืนยันบ่งบอกถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศ จึงมีการนำเสนอแนวคิดในการสร้างตัวชี้วัดทางสังคมที่มีเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากที่เคยมุ่งเน้นในเรื่องเศรษฐกิจและรายได้ของประชากร มาเป็นเรื่องของการกระจายรายได้ ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ ความก้าวหน้าของคน และความสุขของคน เป็นต้น โดยเฉพาะการให้ความสนใจกับคุณค่าของความสุขทางด้านจิตวิญญาณที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนา “คน” และ “ความสุขของคน” ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดการจัดทำดัชนีชี้วัดเรื่อง “ความสุข” โดยแนวคิดนี้มองว่า “ความสุข” คือความต้องการของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา จึงควรมุ่งตอบสนองความสุขแก่มวลมนุษยชาติทั้งหลาย แต่ที่ผ่านมายุทธศาสตร์การพัฒนารัฐบาลหนึ่งเกิดจากการเลือกปฏิบัติในการเข้าถึงทรัพยากรและขาดการกระจายโอกาสอย่างเท่าเทียม ทำให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้คนจนจำนวนมากยังคงตกอยู่ในภาวะความทุกข์ยาก ไร้ที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน รวมถึงปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย จากการสำรวจข้อมูลทางสถิติทางสังคมชี้ชัดว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม ไม่ได้มีส่วนช่วยการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีทางสังคม (Social Well Being) หรือความสุขแต่อย่างใด ในหลายกรณีกลับเป็นตัวสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังเช่นสังคมในประเทศอเมริกันพบว่า คนมีความทุกข์เพิ่มมากขึ้น อัตราการฆ่าตัวตาย ปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงเพิ่มสูงขึ้นเป็นเท่าตัว^๑ องค์การสหประชาชาติ (UN) จึงได้ตั้งข้อสังเกตว่า การใช้รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพื่อวัดความยากจนนั้น อาจไม่ได้สะท้อนความสุข ความทุกข์ที่แท้จริง เพราะการมีรายได้สูง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีรายได้จากสินค้าและบริการที่ไม่ได้ก่อให้เกิดความสุขก็ได้ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟ้องร้อง ค่าก่อสร้าง ค่าซ่อมแซม อันเกิดจากวินาศกรรม หรือแม้แต่การบริการตนเองในบ้านที่ถูกลักขโมยทรัพย์สินเป็นตัวเงิน ก็รวมอยู่ในรายได้ของประเทศทั้งสิ้นปัญหานี้เกิดจากผลพวงของการพัฒนาที่ขาดความสมดุลนี้จึงไม่สามารถนำพาพัฒนาประเทศสู่ความอยู่ดีมีสุขได้อย่างแท้จริง

ประเทศไทยมีจุดเด่นทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดเป็นนวัตกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในปัจจุบันโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถการสร้างมูลค่าเพิ่มและการ

^๑ วิทยากร เชียงกูล. จิตวิทยาในการสร้างความสุข. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑-๔๓.

พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต้องอาศัย การสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ผ่านการพัฒนาผู้ประกอบการและกำลังแรงงาน การสร้างระบบนิเวศน์ที่เหมาะสม ที่จะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญา วัฒนธรรม และภาคการผลิต^๒ การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ เป็นแนวความคิดขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม เมื่อผสานกับความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ นำไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) หรือ อุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิด สร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์”

จากการที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทยมีหลากหลายสาขา ทั้งที่เป็นสาขาอาชีพเฉพาะทางหรือสาขาที่สามารถช่วยสนับสนุนอุตสาหกรรมอื่น ๆ ประเทศไทยยังมีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตรอันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เส้นกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา ฯลฯ คนไทยก็สามารถนำมารังสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว เช่น จิมทอมป์สัน ตำนานผ้าไหม แบรินด์ไทยในยุคแรกๆ ที่นำผ้าไหมมาออกแบบใหม่ให้โดดเด่นทันสมัย กลายเป็นสินค้าสุดหรู ที่ทำตลาดไปทั่วโลก ตัวอย่างหัตถกรรมที่นำวัสดุธรรมชาติที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์มาปรับเปลี่ยนรูปแบบ จนได้รางวัลและประสบความสำเร็จประเทศไทยเอง มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตรอันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำ เครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เส้นกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา ฯลฯ คนไทยก็สามารถนำมารังสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว การพัฒนาที่ผ่านมามีได้มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมาย คือ ความเจริญทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งตอบสนองความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนเพียงบางส่วน แต่ขาดการคำนึงถึงหลักคุณธรรม จริยธรรมที่มีผลกระทบต่อสังคม ความยากจนและปัญหาสิ่งแวดล้อม^๓

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการสั่งสมวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาจังหวัดน่าน

^๒ ญัฐพร จาตุศรีพิทักษ์, **สถาบันอนาคตไทยศึกษา**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/๑๒๓๘๐๘>.

^๓ Richard Peet with Elaine Hartwick. **Theories of Development**. (New York The Guilford Press, ๑๙๙๙), p.๘๕.

ให้คงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์ สืบทอดเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่นบนฐานของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม เป็นทุนที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง ของทุนทางสังคมที่ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนทางปัญญา ทุนทางด้านอาหาร ทุนทางด้านดนตรี และการแสดง ทุนทางด้านศิลปะ ทุนทางด้านร่างกาย ทุนด้านการคมนาคม อีกทั้งยังมีทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่ดิน ป่าเขา แม่น้ำ อากาศ ทุนทางภูมิศาสตร์ ทุนทางปัญญา และทุนด้านการท่องเที่ยว ในด้านปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต^๔ ในยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาจังหวัดน่าน ได้กำหนดตำแหน่งการพัฒนา (Positioning) ใน ๕ ประเด็น คือ ๑. บริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ ให้เป็นเมืองแห่งชุมชนคนต้นน้ำที่คงความสมบูรณ์โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ๒. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และปลูกฝังจิตสำนึก พร้อมเปิดรับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ๓. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการค้าชายแดนให้มีมาตรฐานมากขึ้น เพื่อรองรับการเข้าสู่เศรษฐกิจอาเซียนที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เปิดประตูสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเวียตนาม และจีน (จีนตอนใต้) ๔. ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยเพื่อการบริโภคในพื้นที่ ๕. พัฒนาการค้าการลงทุน ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่โดดเด่นตามแนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพของจังหวัดน่าน ด้านเศรษฐกิจ คือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม จะเห็นได้จังหวัดน่าน มีต้นทุนทางสังคมที่พร้อมจะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

คณะผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมจังหวัดน่าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชนมีรายได้ควบคู่กับการร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่นำไปสู่สร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิต รวมถึงการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชน ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้จะประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนเนื่องจากมีความพร้อมของหน่วยงานที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อสร้างดัชนีชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

^๔ เลห้ล่า ตรีเอกานุกูล, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๑.๒.๒ เพื่อประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ จะมีกระบวนการอย่างไรที่จะสร้างดัชนีชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคล ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๓.๒ ดัชนีความสุขของประชาชนที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๓.๓ มีปัจจัยใดบ้างที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ เป็นผู้ออกแบบกระบวนการและร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณบดีนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับดัชนีความสุข และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดัชนีวัดความสุข รวมไปถึงการวิเคราะห์ห่อภิมาณ (meta analysis) ได้แก่ การศึกษาในเรื่องของดัชนีชี้วัดความสุข การสร้างเลขดัชนีความสุข จากแนวคิดในการประเมินความสุขของกรมสุขภาพจิต ประกอบด้วย

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านทุนทางวัฒนธรรม
- ด้านคุณภาพชีวิต
- ด้านสภาพแวดล้อม
- ด้านค่านิยมของชุมชน
- ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๑.๔.๒ ขอบข่ายด้านพื้นที่/องค์กร

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๗ ตำบลดังต่อไปนี้ ๑. ตำบลม่วงตึ๊ด ๒. ตำบลนาปัง ๓. ตำบลน้ำแก่น ๔. ตำบลน้ำเกียน ๕. ตำบลเมืองจัน ๖. ตำบลท่าข้าว และ ๗. ตำบลฝายแก้ว

๑.๔.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาตามความแตกต่างของพื้นที่ทั้งหมดทางด้านภูมิศาสตร์ และด้านการท่องเที่ยว โดยเลือกพื้นที่ให้กระจายทั่วอำเภอ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัยในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรในเขตอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เพื่อสำรวจและประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จำนวน ๓๕,๙๓๕ คน โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้จำนวนทั้งสิ้น ๓๙๖ คน

- กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงคุณภาพ (Key Informant) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา ดังนั้น จึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมจำนวนทั้งหมด ๑๒ คน ประกอบด้วย

๑. ประชาชนชุมชน จำนวน ๓ คน
๒. ผู้นำชุมชน จำนวน รวม ๗ คน
๔. ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน ๒ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

ดัชนีชี้วัดความสุข หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความสุข จากการตรวจสอบความรู้สึกในช่วงเวลาการประเมิน ซึ่งสร้างขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดคำจำกัดความของสุขภาพจิต หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้อสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบด้วย

- ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การมีงานที่มีความมั่นคง สามารถเลี้ยงชีพตนและครอบครัวได้ มีรายได้ที่เหมาะสมเพียงพอต่อรายจ่ายของตนและครอบครัวและมีการออมทรัพย์ไว้เผื่อในอนาคต หรือเหตุการณ์ฉุกเฉิน

- ด้านทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ทุนทางภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ หรือสิ่งที่เป็นรูปลักษณ์ เป็นตัวตน และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนที่พัฒนาสืบสานกันมาอย่างยาวนาน มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคม

- ด้านคุณภาพชีวิต หมายถึง การมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี มีปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ที่เหมาะสมและเพียงพอ อยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีปลอดภัยมีความเสี่ยงน้อย มีความสามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข รวมทั้งความพึงพอใจในวิถีชีวิตของตนเอง

- ด้านสภาพแวดล้อม หมายถึง การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิต และได้รับการบริการสาธารณสุขปกคที่เพียงพอ

- ด้านค่านิยมของชุมชน หมายถึง การมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้านหรือคนอื่น ๆ ในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมต่อชุมชน ตระหนักถึงคุณค่าและรักษาวัฒนธรรมชุมชนที่ทุกคนในสังคมนั้น ๆ ต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกัน

- ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมายถึง ภาวะที่ปราศจากภัยคุกคามไม่มีอันตรายและ ความเสี่ยงใด ๆ ในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงความปลอดภัยจากอุบัติเหตุต่าง ๆ อันจะเกิดแก่ร่างกาย

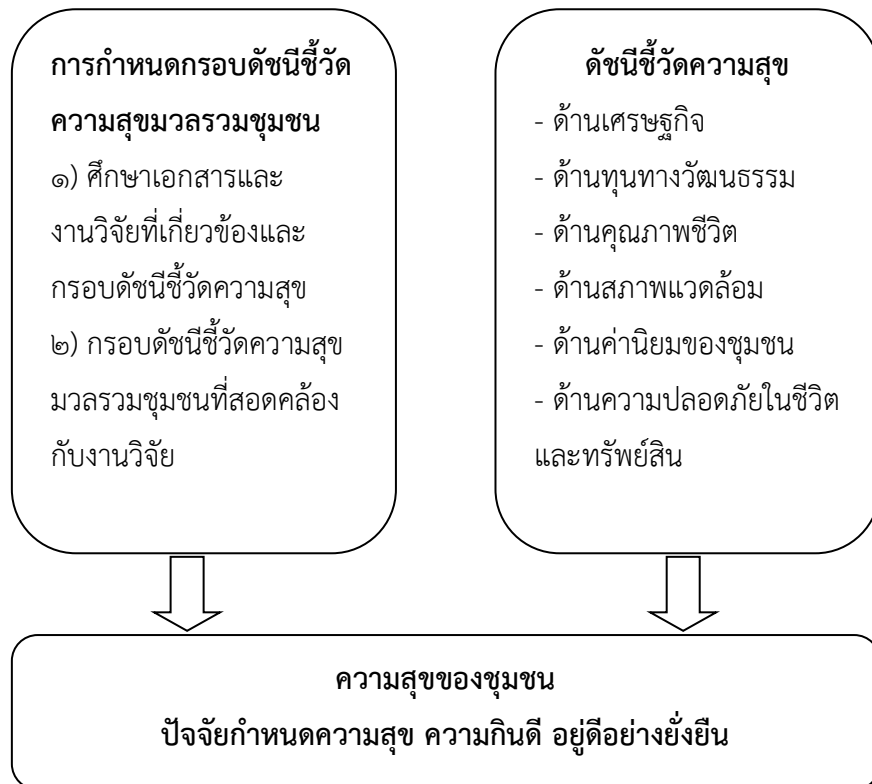
ประชาชน หมายถึง ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย ตำบลม่วงตึ๊ด ตำบลนาปัง ตำบลน้ำแก่น ตำบลน้ำเกียน ตำบลเมืองจัง ตำบลท่าน้ำาว และตำบลฝายแก้ว

- **มรดกทางวัฒนธรรม** หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมาได้เคยสร้างไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการใช้สอย ทั้งในการดำรงชีพและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมโดยฝีมือมนุษย์ในอดีต เช่น ซากบ้านเรือน ซากโบสถ์วิหาร ศาสนสถาน ซากกำแพงคูเมือง สถานที่ประกอบพิธีกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต

การพัฒนาเชิงพื้นที่ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเริญทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสังคมให้เกิดการยกระดับพื้นที่ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (per capita real income) ตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การกระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การกระทำการเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความร่วมในชุมชนเป็นการพัฒนาที่สร้างความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างองค์กรรัฐบาลกับกลุ่มชุมชนและพลเมืองให้มีความยั่งยืน

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ดัชนีชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๗.๒ ได้ประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อสร้างดัชนีชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒. เพื่อประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และ ๓. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี มีินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดของความสุข

๒.๓ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

๒.๕ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

๒.๑.๑ ความหมายของความสุข

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา^๕ ความสุข ในความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ความสบายกายสบายใจ ซึ่งความสุขไม่ได้มีความหมายตรงกันข้ามกับความทุกข์ ความซึ่มเศร้า หรือสุขภาพไม่ดีแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะเหล่านี้ก็ตาม

ดารณี พานทอง^๖ กล่าวว่าความสุขเกิดจากการ ได้รับความพอใจและการตอบสนองที่ดี การได้รับความเอาใจใส่และความรัก หรืออาจเกิดจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เช่น การมีสุขภาพที่ดีการได้รับความสนใจดูแลเอาใจใส่ การได้รับความเพลิดเพลินต่าง ๆ ตลอดจนได้รับสิ่งที่พอใจ

วีระไชย ศรีสุข^๗ กล่าวว่าความสุขของมนุษย์ก็คือสภาพของชีวิตที่เป็นสุขมีความสบายอกสบายใจ และไม่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีสุขภาพดีนั่นเอง ซึ่งในทางการแพทย์ความสุขของบุคคลจะมุ่งเน้นอยู่กับการปราศจากโรคภัยใคร่เจ็บทั้งด้านร่างกายและทางจิตใจ

วิทยา นาควัชร^๘ กล่าวว่าความสุข คือ ความพอใจที่รู้สึกว่าตนเองดีขึ้น หรือได้ดีขึ้นซึ่งแต่ละคนจะมีระดับของความพอใจแตกต่างกัน สิ่งที่ทำให้ความพอใจนั้นก็แตกต่างกันบางคนไม่พอใจอะไรเลยก็สุขยาก บางคนอยากได้สิ่งเร้าที่ทำให้พอใจที่หายาก ๆ พิเศษมาก ๆ ก็มีความสุขได้ยากเช่นกัน

วราภรณ์ ตระกูลสฤณี^๙ ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสุขไว้ว่า

๑. ความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ทุกคนพึงปรารถนาอยากพบอยากประสบอยู่ตลอดชีวิต
๒. ความสุขเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีความแตกต่าง กล่าวคือความสุขของคนคนหนึ่งอาจจะไม่ใช่ความสุขของคนอีกคนหนึ่งความสุขของคนส่วนใหญ่อาจไม่ใช่ความสุขของใครบางคน
๓. ความสุขของแต่ละบุคคลมีความเหมือนกันคือ “ความพอใจความสนใจสมปรารถนา” ความพอใจคือพอใจในสิ่งที่เป็นอยู่มีอยู่ ได้รับอยู่ ความสนใจ เธอสมปรารถนาคือการได้ในสิ่งที่ต้องการ การได้ในสิ่งที่คาดหวัง สิ่งทีรอคอย สิ่งที่ไม่ คาดฝันว่าจะได้ เมื่อได้ตามคาดหวังบุคคลนั้นก็จะมีรู้สึกพึงพอใจและมีความสุข
๔. ไม่มีใครในโลกนี้จะพบแต่ความสุขความสมหวังตลอดชีวิต ทุกคนล้วนแต่ต้องพบกับความผิดหวัง ความเสียใจ ความพ่ายแพ้ ซึ่งนำความทุกข์มาสู่ชีวิตจะมากบ้างน้อยบ้างย่อมแล้วแต่เหตุปัจจัยและสภาพแวดล้อม
๕. ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ตัวเราเอง ตัวเราเองเป็นผู้กำหนดความสุขหรือความทุกข์ใจ

^๕ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/index.Php>

^๖ ดารณี พานทอง. (ทฤษฎีการจูงใจ (พิมพ์ครั้งที่ ๔). (กรุงเทพฯ: ภาควิชาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.๒๕๓๒), หน้า ๒๓.

^๗ วีระ ไชยศรีสุข.สุขภาพจิต (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.๒๕๓๙), หน้า ๗๘

^๘ วิทยา นาควัชร. เคล็ดลับความสุขและความสำเร็จ. (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาดนตนเองและนักบริหาร.๒๕๓๙), หน้า ๕๓.

^๙ วราภรณ์ ตระกูลสฤณี. จิตวิทยาการปรับตัว. (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๑๐} นักพัฒนาสังคมได้ให้ความหมายของความสุขว่า คือ ความสบาย ความสำราญ ความปลอดภัยโล่งโล่งใจ หรือความสุขคือความไร้ทุกข์นั่นเอง เพราะเมื่อไม่มีทุกข์ก็จะทำให้กายสบายใจปลอดภัยโปร่งไม่กังวล

ประเวศ วะสี^{๑๑} (๒๕๔๔) ให้ความหมายของความสุขไว้ว่า ความสุขคือการสิ้นไปของความทุกข์ ซึ่งความทุกข์เกิดจากการบีบคั้นทางกาย สังคม จิตและปัญญา โดยการบีบคั้นทางกาย เช่น การขาดปัจจัย ๔ สิ่งแวดล้อมไม่ดี การเป็นโรค การบีบคั้นทางสังคมเช่น ความขัดแย้งใน ครอบครัว ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การขาดความยุติธรรม การบีบคั้นทางจิต เช่น ความหงุดหงิด รำคาญ โทสะ โลภะ พยาบาท ฟุ้งซ่าน สงสัยระแวง เห็นแก่ตัวจัด ขาดสมาธิ ขาดสติการบีบคั้นทางปัญญา เช่น เข้าใจอะไรแล้วไม่แจ่มแจ้ง โง่ คิดและทำอะไรไม่ถูกต้อง

สรุป ความสุข หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุขเกิดจากความพึงพอใจและการตอบสนองต่อสังคมที่ดี การได้รับการเอาใจใส่และความรัก หรืออาจจะเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ ได้อีกหลากหลายปัจจัย เช่น การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงหรือไม่เจ็บป่วย การมีครอบครัวที่อบอุ่น ความรู้สึกพึงพอใจต่อสิ่งรอบตัวต่าง ๆ รวมถึงความพึงพอใจที่ได้รับจากปฏิบัติของคนอื่นต่อตนเอง การที่มีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามในจิตใจภายใต้สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และรวมไปถึงการมีงานทำที่มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต หลัก ๆ ของปัจจัยที่ทำให้คนรู้สึกมีความสุขได้ก็คงจะเป็นการมีปัจจัย ๔ ที่ดี คนที่มีความสุขมักจะมองโลกในแง่บวกเสมอเมื่อเทียบกับคนที่ไม่มีความสุข การที่เรามองโลกในแง่บวกมันจะส่งผลดีต่อเราทั้งทางกายและจิตใจ จะทำให้สภาพจิตใจเราไม่มีความตึงเครียด เมื่อสภาพจิตใจเราก็จะส่งผลถึงระบบในร่างกายที่ดีขึ้นด้วย

๒.๑.๒ ความสุขระดับบุคคล

ฉันทนา ภาคบังกช^{๑๒} ความสุขมักจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความรู้สึกรักในผู้อื่น มีความพึงพอใจในตนเองและเข้าใจ ตนเอง ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสุขมักจะตั้งคำถามว่า “อะไรบ้างที่ช่วยให้คนเรามีชีวิตที่ดีงาม” ความสุขดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องหาคำตอบด้วยตนเอง จึงมักใช้คำว่า “ความสุขส่วนบุคคล” หรือ “ความสุขตามอัตวิสัย” ความสุขดังกล่าวมีความสำคัญต่อชีวิตทั้งในแง่ของการพัฒนาตนเองให้มีความสุขและการช่วยพัฒนาผู้อื่นให้มีความสุขด้วยความสุขเป็นมิติด้านจิตใจซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาด้านการรู้คิดและการพัฒนาค่านอื่น ๆ ซึ่งเริ่มต้นมาจากความรักความผูกพันระหว่างแม่และเด็กตั้งแต่วัยทารก

^{๑๐} สัญญา วิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓). (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๑๑} ประเวศ วะสี. การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร. (กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.๒๕๔๔), หน้า ๕๔-๕๖.

^{๑๒} ฉันทนา ภาคบังกช. การอบรมเลี้ยงดูที่สร้างเสริมความสุข. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ๗ (๑) ๒๕๔๔, หน้า ๒๙-๓๓.

คีสนีย์ ฉัตรคุปต์^{๑๓} คนแต่ละคนมีแนวโน้มที่จะมีความสุขในปริมาณที่แตกต่างกันซึ่งอธิบายว่าในระดับของความสุขนี้ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเรื่องของยีนส์หรือพันธุกรรมที่ทำให้เกิดความสุขและความสุขยังเกิดจากแนวคิด ทศนคติ หรือการมองโลกในด้านบวกหรือมองโลกในแง่ดีอีกด้วย การวิจัยพบว่ายีนส์ที่ทำให้เกิดความสุขซึ่งเกี่ยวข้องกับสารเคมีในสมองที่ชื่อว่าโดปามีน (Dopamine) ซึ่งเป็นสารเคมีในสมองที่ทำให้คนรู้สึกมีความสุขถ้าหากกินหรือหน่วยพันธุกรรมตัวนี้มี ความผิดปกติก็จะทำให้การทำงานของโดปามีน (Dopamine) ลดลงหรือทำให้บุคคลนั้นชอบดื่มเหล้า ติดยา หรือทำให้มีพฤติกรรมที่จะเพิ่มโคปามีนในสมอง ยีนตัวนี้คือ DRD2 A๑ allele ซึ่งถ้าคนใดยีนตัวนี้ผิดปกติจะทำให้มีโอกาสเป็นคนติดบุหรี่ ติดเหล้า ติดการพนัน หรือติดยาเสพติดได้ง่าย

สมชาย สำราญเวชพร^{๑๔} ความสุขทางอารมณ์ อาทิ ความสุขทางเพศ ความสุขจากการแสวงหาความร่ำรวยความสุขจากการตกแต่งความงามทางเรือนร่าง ความสุขจากการได้รับความรัก ความสุขจากการเป็นผู้มีอำนาจมากกว่าคนอื่น ๆ ความสุขจากความสะอาดสบายต่าง ๆ ความสุขเรานี้ยังต้องการมากเพียงใดยิ่งก็กลายเป็นผู้ขาดมากเพียงนั้นหรือกลับกลายเป็นทาสอารมณ์นั่นเอง กล่าวคือความทุกข์เกิดขึ้นได้แม้เพียงหิวทำสิ่งเสพติดทางอารมณ์ไปบ้างเล็กน้อยทั้งทั้งที่ไม่เคยทุกข์ร้อนเพราะขาดแคลนสิ่งเสพติดอารมณ์เหล่านี้มาก่อน ไม่แตกต่างไปจากความสุขที่ได้รับจากยาบ้าที่มีผลทำให้สมองหนึ่งสารชีวเคมีหลายหลายอย่างออกมา อาทิ สารโดปามีน (Dopamine) สารวาโสเพรสซิน (Vasopressin) สารเอนเคอร์ฟิน (Endorphins) อัน จะทำให้อารมณ์ดีขึ้นมีความสุขมากขึ้น แต่ต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยเรื่อยเพื่อให้ความสุขคงเดิมและความทุกข์จะปรากฏเมื่อขาดยาจริง เสดมากกว่ายิ่งขาดแคลนมากจนตลอดชีวิตวนเวียนอยู่กับการแสวงหายาบ้ามาเสพ

สรุปได้ว่าความสุขแต่ละบุคคลมีปริมาณและเรื่องราวที่แตกต่างกัน ไป แต่ละบุคคลจะมีความชอบที่สร้างความสุขให้กับตัวเองที่อาจจะไม่เหมือนกับบุคคลอื่น ๆ ก็ได้ซึ่งนั่นเรียกว่า รสนิยมแต่ตัวละบุคคล และรวมถึงเรื่องปริมาณความสุขของบุคคลไม่สามารถชี้วัดเป็นจำนวนตัวเลขได้ว่าปริมาณเท่าไรถึงนับว่ามีความสุขเพราะปริมาณความสุขของแต่ละบุคคลต่างกัน และส่วนหนึ่งทางวิทยาศาสตร์กล่าวว่าอาจจะเป็นเรื่องของยีนส์และพันธุกรรม นอกจากนี้ความสุขยังเกิดได้จากมุมมองของแต่ละคนจากแนวคิด ทศนคติ การมองโลกในแง่ต่าง ๆ การทำงานของสมองและสารต่าง ๆ ในร่างกายก็ถือว่าส่งผลต่อความสุขในชีวิตของคนเราได้อีกด้วย ดังนั้นถ้าเรามีความพึงพอใจและเข้าใจระบบความสุขของร่างกายก็จะทำให้เราสามารถดำรงชีวิตให้มีความสุขได้อย่างเหมาะสม

๒.๑.๓ การสร้างความสุข

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์^{๑๕} ความสุขระดับบุคคลจะเป็นรากฐานที่สำคัญและสร้างคุณภาพที่มั่นคงให้แก่สังคม ความสุขในระดับบุคคลนั้นสืบสาวแหล่งที่มาจะได้จากสองทาง ได้แก่ ความสุขที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในตนเอง และความสุขที่เกิดจากปัจจัยภายนอก

^{๑๓} คีสนีย์ ฉัตรคุปต์. **สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ : สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร.** (กรุงเทพฯ: องค์การการค้าของคุรุสภา. ๒๕๕๕), หน้า ๔๕.

^{๑๔} สมชาย สำราญเวชพร. **อารมณ์.** (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. ๒๕๕๖), หน้า ๓๕-๓๘.

^{๑๕} วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. **ประกายความคิดสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข.** (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. ๒๕๕๘), หน้า ๕๖.

๑. ความสุขภายใน เป็นความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่ามีหรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรงมักจะเป็นความสุขในระดับจิตใจและปัญญาประกอบด้วย

๑.๑ ความสุขจากการมีอิสรภาพ คือ อิสรภาพจากการถูกรอบงำทางความคิดและจากอิทธิพลของสิ่งเร้าภายนอก

๑.๒ ความสุขจะความภาคภูมิใจคือความภาคภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ ภาคภูมิใจในการทำหน้าที่ต่อตนเองผู้อื่นสังคม และธรรมชาติ ภาคภูมิใจในการทำมาตงตั้งตนความชั่ว

๑.๓ ความสุขจากการเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) คือมีโอกาสในการเข้าถึงธรรมะยึดถือคุณธรรมและการปฏิบัติตามหลักศาสนา

๑.๔ ความสุขจากความสงบ (สมาธิ) คือความสงบในใจไม่ฟุ้งซ่าน

๑.๕ ความสุขจากความไม่หยุดมันถ้อมัน (ปัญญา) คือความไม่ยุติธรรมเพราะตอนแรกวัดถูกเข้าใจความเป็นไปของโลกและชีวิต

๒. ความสุขภายนอก มักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย

๒.๑ ความสุขจากการมีปัจจัยสี่พอเพียง มีอาหารบริ โภคเพียงพอปลอดสารพิษมีที่อยู่อาศัยที่บ้านมั่นคงแข็งแรง มีรายได้เพียงพอกับการแสวงหาปัจจัยดำรงชีวิต

๒.๒ ความสุขจากการมีความมั่นคงในชีวิต คือการมีหลักประกันในชีวิตระยะยาวไม่ว่าจะเป็นการศึกษา อาชีพ สิทธิทรัพย์ รวมทั้งการปราศจากภาระหนี้สิน และมีความปลอดภัยในชีวิต

๒.๓ ความสุขจากการมีครอบครัวอบอุ่น คือการมีครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมีความผูกพัน เอาใจใส่ มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน สนทนาอย่างเอื้ออาทร มีความกตัญญูมีระเบียบวินัย ปราศจากความรุนแรงในครอบครัว

๒.๔ ความสุขจากการมีชุมชนเข้มแข็ง คือการที่มีชุมชนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมทางศาสนา มีธรรมาภิบาลในท้องถิ่น ปราศจากอาชญากรรมและความรุนแรงในชุมชน

๒.๕ ความสุขจากการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี คือการมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สิ่งแวดล้อมที่ดีถูก สุขลักษณะ ปราศจากมลภาวะทางกายและชีวภาพซึ่งองค์ประกอบสามประการ ได้แก่ ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง และเศรษฐกิจพอเพียง มีความใกล้ชิด กับปัจเจกบุคคลมากมีผลกระทบต่อความอยู่เย็นเป็นสุข หรือความสุขภายในของแต่ละบุคคล เศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนจะนำไปสู่ปัจจัยสี่และหลักประกันในชีวิต ในขณะที่ครอบครัวและชุมชนจะช่วยหนุนให้บุคคลมีความสุขในจิตใจจากการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและกับสิ่งแวดล้อม

ธวัชชัย กฤษณะประกรกิจ^{๑๖} ได้เสนอหนทางสู่ความสุขด้วยการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่ปรับเปลี่ยนองค์ประกอบภายในของตัวเอง เพราะการเปลี่ยนแปลงตัวเองนั้นย่อมง่ายกว่าและดีกว่าที่จะพยายามเปลี่ยนแปลงผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมให้ได้ตามความปรารถนาวิธีการปรับเปลี่ยนดังกล่าวได้แก่

^{๑๖} ธวัชชัย กฤษณะประกรกิจ. การพัฒนาจิตใจเพื่อคลายเครียด (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (ขอนแก่น : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.๒๕๔๑), หน้า ๔๗-๕๐.

๑. การมีจิตสำนึกแห่งการพัฒนาตนเอง มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความใฝ่ดี ผลักดันชีวิตให้ดีขึ้น เก่งขึ้น มีความรู้ความชำนาญในสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น การพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพทางอารมณ์นั้น และแสวงหาคคุณค่าทางจิตใจที่สูงกว่าคุณค่าของวัตถุ ไม่ปล่อยชีวิตให้ไหลไปตามกระแสความต้องการทางวัตถุและประสาทสัมผัสจนทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ชีวิตเขาตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ที่ไม่มีความข้อจำกัด มีความเพียรที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจชีวิตตามที่เป็นจริง คือเข้าใจต่อธรรมชาติสูงสุดของชีวิต ดังที่มาสโลว์ (Maslow) เรียกว่า “Selfactualized needs” ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ทีเดียว

๒. สภาพร่างกายที่แข็งแรงเหมาะกับการงาน ช่วยให้สามารถใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ชีวิตและประกอบกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องพะวงรำคาญกับความเจ็บป่วยโดยจะต้องมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีอันได้แก่ รับประทานอาหาร นอนหลับพักผ่อนออกกำลังกาย นันทนาการ การหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด สิ่งเร้าที่เกือบจะเป็นสามัญสำนึก (Common Sense) สำหรับทุกคนแล้วแต่ในชีวิตจริงมักจะละเลยการปฏิบัติ โดยเฉพาะเวลาที่มึนงานมากจนล้นมือเมื่อใช้ร่างกายจนเกินกว่าที่จะรักษาสมดุลไว้ได้ อาการของโรคต่าง ๆ ก็จะเป็นเครื่องฟ้องให้รู้ได้ในที่สุด

๓. เรียนรู้จากความรักและการให้อภัย ความรักทำให้ใจเป็นสุข ความรักคือความปรารถนาดีที่จะให้ธรรมชาติทั้งหลายดำเนินการไปอย่างสอดคล้องกลมกลืน (Harmony) ในจังหวะและลีลาของทุกชีวิต และทุกสิ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การให้ความรักต่อมนุษย์ด้วยกันก็ยิ่งช่วยให้ผู้ให้และผู้รับเป็นสุขมากขึ้น เพราะความรักคือธรรมชาติดั้งเดิมของจิตใจมนุษย์นั่นเอง การให้อภัยเป็นสิ่งที่ความผูกพันความรักเป็นคุณสมบัติของจิตที่มีปัญญา มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ไม่ปล่อยให้ความแค้นเคืองบดทำลายจิตใจตนให้ตกต่ำ เพราะความโกรธเกลียดทั้งหมดนั้นล้วนอยู่ที่ใจเราหาได้อยู่ที่ผู้อื่นไม่ การปลดปล่อยจิตใจของตนให้เป็นอิสระจากเงื่อนไขความเกลียดชังผู้อื่น จิตใจก็จะปลอดโปร่งขึ้น ไม่มีภาระหนักทางใจที่ต้องคอยแบกไว้ต่อไป จิตใจจะเกิดความปิติและสงบสุขภายในเพิ่มมากขึ้น

๔. การมีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน เทคนิคการมีสติในปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันนั้น การใช้สติเป็นเรื่องยากที่จะฝึกให้เกิดความต่อเนื่อง เพราะความคิดฟุ้งซ่านในอารมณ์มักจะแทรกและพาให้ความคิดนั้นเปลี่ยนเรื่องไปอย่างรวดเร็ว การมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันจะช่วยลดความเครียดสำหรับคนที่รู้สึกว่าคุณไม่มีเวลา การมีความรู้สึกอยู่ในปัจจุบันการทำสิ่งนั้นด้วย ความสนใจเอาใจใส่ว่าสิ่งนั้นเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในชีวิตของเรา ให้เวลาที่ผ่านมาเป็นค่าสำหรับตนเองและผู้อื่น หากทำเช่นนี้จะรู้สึกว่ามีเวลาเหลือเฟือทีเดียวในแต่ละวันทุกคนไม่สามารถที่จะมีความสุขในวันพรุ่งนี้หรือวันต่อไปได้ชีวิตในปัจจุบันเท่านั้นที่จะเป็นชีวิตที่แท้จริง

๕. รอยยิ้มและหัวเราะ รอยยิ้มจะช่วยลดความเศร้าหมองในจิตใจได้ เพราะรอยยิ้มเป็นการแสดงออกของทัศนคติที่อยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง รอยยิ้มเป็นเครื่องแสดงออกถึงสันติสุขภายในใจ ส่วนการหัวเราะเป็นการ ได้ปลดปล่อยพลังงานที่เก็บกดไว้ในใจออกมาทำให้จิตใจความตึงเครียด

๖. ความสุขที่แท้คือความสงบ ความสงบเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนา มาก ดังพุทธพจน์ว่า นัต สันติ ปะรัง สุขัง "สุขอันยิ่งกว่าความสงบไม่มี" ใจจะไหลถึงความสุขภายในที่ลึกล้ำความสุขแบบสนุกสนาน แต่ความสุขแบบที่ต้องเจอบนความทุกข์มากทีเดียว

๗. จิตสำนึกแห่งการรู้คุณ เป็นคุณสมบัติไฟล์ดีประจำใจของมนุษย์เช่นเดียวกับความเมตตาและความรักกายเกรงกลัวต่อบาป หากได้สร้างจิตสำนึกนี้ให้เกิดขึ้นในใจเสมอ ๆ จะทำให้เห็นคุณค่าของชีวิตที่อยู่ร่วมกัน เกิดการถ่อมตน การยอมรับในคุณค่าของผู้อื่น มองและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในภาพรวมที่ไม่มุ่งแต่การตอบสนองความพึงพอใจของตนเองฝ่ายเดียว

๘. การปล่อยวาง ปัญหาหลายอย่างในชีวิตเป็นสิ่งที่นอกเหนือความสามารถของมนุษย์ที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง หากยังยึดถือให้ได้ดังใจตน ก็จัดเป็นเหตุแห่งความทุกข์ที่เพิ่มขึ้นทุกวันการปล่อยวางไม่ใช่การหลบหนีจากสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต หรือหนีจากหน้าที่ความรับผิดชอบ ผู้ที่รู้จักปล่อยวางจะรู้สึกเบาสบายชีวิตมีอิสรภาพที่จะทำสิ่งที่ดีด้วยปัญญาและความรักโดยไม่ต้องมุ่งหวังผลตอบแทน

จุทาทิพย์ อุมะวิชนี^{๑๗} อ้างอิงจาก มองเตญู (Montaigne) นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส ได้สรุปเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตไว้เป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑. จงศึกษาตนเองในทุกแง่มุมคือเข้าใจตนเองในทุก ๆ ด้าน
๒. จงยอมรับตนเองหลังจากที่รู้จักตนเองในทุกส่วน ควรที่จะยอมรับตนเองทั้งในแง่ดีและแง่เสีย เพื่ออาจปรับปรุงตนเองต่อไป
๓. จงยอมรับและเข้าใจผู้อื่น จากการที่เราเข้าใจตนเองอาจจะช่วยให้เรายอมรับและเข้าใจผู้อื่นได้ด้วย

๔. จงใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติของตนเองอย่างมีความสุข

โดย ๔ ข้อนี้ ควรจะดำเนินไปตามขั้นตอนนับแต่ ๑-๔ มองเตญู กล่าวว่า กฎทั้ง ๔ ข้อนี้มีใช้ของง่ายที่จะปฏิบัติ แต่เป็นสิ่งที่มีความหมายยิ่งเพราะเมื่อเราเกิดมาย่อมควรเข้าใจตนเองเพื่อจะได้มีความมั่นใจ และพอใจในตนเอง ดังนั้นการใช้สติปัญญาของมนุษย์ควรมุ่งไปสู่การแสวงหาความรู้นี้เพื่อยังให้เกิดความสุขแก่ตนเองและมวลมนุษยทั้งปวง ที่อาจช่วยให้เรารู้ว่าสิ่งที่เราต้องการอย่างแท้จริงนั้นคืออะไร มิใช่เป็นการแสวงหาความพึงพอใจจากภายนอกแต่ได้มาจากภายในตัวเราเอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๑๘} ได้เสนอวิธีสร้างความสุขว่าทำได้หลายวิธีเช่น

๑. ยึดความสุขประเภทนิรามิสสุข สุขนามธรรม เจตสิกสุข ขอเป็นศุภกัที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เราสร้างของเราเองได้
๒. สลัดทิ้งสิ่งไม่ดี ความคิดไม่ดี ความจำไม่ดีไปให้หมด เก็บไว้ไม่มีประโยชน์อะไร
๓. มองโลกในแง่ดีไว้เสมอ (Positive thinking)
๔. พยายามรักษาสภาพจิต เหล่านี้
 - ๔.๑ ปราโมทย์ (ร่าเริง เบิกบาน แล้วยิ้ม)
 - ๔.๒ ปีติ (อิ่มใจ แล้วยิ้ม)
 - ๔.๓ ปัสสัทธิ (ผ่อนคลาย ภายใจ แล้วยิ้ม)
 - ๔.๔ สุข (ปลอดโปร่งโล่งใจ สบายใจ แล้วยิ้ม)

^{๑๗} จุทาทิพย์ อุมะวิชนี. *ชีวิตและการรู้จัก (พิมพ์ครั้งที่ ๕)*. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๓), หน้า ๖๔.

^{๑๘} สัญญา วิวัฒน์. *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓)*. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓), หน้า ๘๓.

- ๔.๕ สมาธิ (ตั้งจิตมั่นอยู่กับสิ่งที่ต้องการ ไม่หวั่นไหว วอกแวก ยึดกริม)
๕. ประกอบสัมมาอาชีวะด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
๖. ดำรงชีวิตด้วยปัญญา สัจจะ จาคะ ปุบฺบสมะ (ความสงบเย็น)
๗. ดำรงเป็นสัตบุรุษ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล

สรุปได้ ว่ามนุษย์ต้องการจะ ใฝ่คว้าทุกอย่างเพื่อความสุข ความสุขที่มนุษย์แสวงหาก็คือ ความสุขอันเกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทางร่างกาย จิตใจ การสร้างความสุขเมื่อพูด ถึงความสุขมักจะแบ่งความสุขออกเป็น ๒ คำนัใหญ่ ๆ คือค่านัร่างกายและค่านัจิตใจการสร้างความสุข ค่านัร่างกายจะเป็นความสุขภายนอก ซึ่งคนเราในปัจจุบันจะเกิดความเป็นสุขยากมากกว่าสมัยก่อน เนื่องจากการพึ่งพาวัตถุต่าง ๆ มากขึ้น ตกเป็นทาสของวัตถุ มีความรู้สึกว่าความสุขจะเกิดจากการเสพ สุขจากวัตถุภายนอก เช่นการอยากได้อะไรมีสิ่งของต่าง ๆ พอได้มาแล้วก็จะเกิดความสุขใจ แต่ ความสุขใจคือความสุขที่เกิดมาจากภายในได้ความคิดและจิตสำนึกของเราเองซึ่งเราสามารถสร้าง ความสุขในรูปแบบนี้ได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็ การพอใจในสิ่งที่ตนเองมีการภูมิใจในตนเอง มองโลก ในแง่ดี ไม่เก็บเรื่องราวต่าง ๆ มาเป็นอารมณ์ โกรธ รู้จักให้อภัยถ้าเราทำทุก ๆ อย่างด้วยความสุขใจ แล้วมันจะส่งผลดีต่อตัวเราทั้งค่านัร่างกายและสภาพของจิตใจที่ดีและยังส่งผลดีต่อคนรอบข้างที่อยู่ ใกล้เราให้มีความสุขได้อีกด้วย

๒.๑.๔ องค์ประกอบของความสุข

ปัจจัยหลายอย่างทั้งภายในและภายนอก มีผลต่อความสุขของบุคคล ความสุขนั้นมีปัจจัย มากกว่าเรื่องเงินและความมีเสรีภาพ โดยความจริง ๑๒ ข้อ ของความสุขมีดังนี้

๑) ความสุขเป็ประสบการณ์ที่เป็รูปธรรมและสามารถวัดได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การ สอบถาม การวัดกระแสคลื่นไฟฟ้าในสมอง เป็ต้น นอกจากนั้น ความสุขคือสิ่งที่ผูกพันโดยตรงกับ ความทุกข์เมื่อความสุขมากขึ้น ความทุกข์ลดลง

๒) การแสวงหาความสุขเป็ธรรมชาติของคน โดยคนจะหาวิธีการสร้างความสุขโดย เปรียบเทียบทุนและผลที่จะได้รับจากวิธีการต่าง ๆ

๓) สังคมที่ดีที่สุดคือสังคมที่มีความสุข ดังนั้น นโยบายสาธารณะควรมีเป้าหมายร่วมกันว่า ต้องการให้สังคมมีความสุขและลดความทุกข์ให้มากที่สุด

๔) สังคมจะไม่มีมีความสุขเพิ่มยกเว้นคนในสังคมมีเป้าหมายร่วมกันต้องการให้สังคมมี ความสุขเพิ่มขึ้นเนื่องจากความสุขของคนขึ้นกับพฤติกรรมของผู้อื่น ถ้าทุกคนยอมรับเป้าหมายของ ความสุขในสังคม จึงจะสามารถร่วมกันจัดระบบของสังคม ให้เกิดประโยชน์สาธารณะ (Common good) ขึ้นได้

๕) มีเพื่อน มีครอบครัว มีงานทา เป็ความสุขที่นอกเหนือจากเรื่องเงิน ดังนั้น ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลไม่ใช่เป็เพียงกระบวนการสู่เป้าหมายแต่เป็สิ่งที่สร้างความสุขให้คนอื่นด้วย

๖) ความเชื่อในศาสนา นโยบายที่สามารถส่งเสริมความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในสังคม จึงเป็ สิ่งจำเป็นสิ่งสำคัญมาก นโยบายดังกล่าว ได้แก่การให้การศึกษาด้านจริยธรรม การสร้างครอบครัว ชุมชน และที่ทำงานที่อบอุ่นมั่นคง

๗) คนที่มีความทุกข์กับสิ่งที่สูญเสียไปมากกว่าการดีใจกับสิ่งที่ได้มาใหม่ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ต้องคำนึง เพราะคนมีความยึดติดกับสถานภาพปัจจุบัน นอกจากนั้น คนชอบสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคย เพราะข้อเท็จจริงว่าความปลอดภัยในสังคมและสุขภาพจิตจะด้อยลงในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง

๘) คนใส่ใจกับสถานะทางสังคมอย่างยิ่งคนมีธรรมชาติที่ต้องการจะดีกว่าคนอื่น นี่คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้สังคมไม่ได้มีความสุขเพิ่มขึ้นถึงแม้จะมีความก้าวหน้าในการพัฒนาไปมาก

๙) คนมีการปรับตัวกับสิ่งใหม่อยู่เสมอเมื่อได้สิ่งที่ดีขึ้นแล้วระยะหนึ่งก็จะรู้สึกเคยชิน ดังนั้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจึงไม่ทำให้คุ้น รู้สึกมีความสุขยาวนาน รายได้ในปีต่อไป จะต้องเพิ่มขึ้นมากกว่าที่เคยได้รับคนจึงจะรู้สึกมีความสุข

๑๐) คนยิ่งรวยยิ่งมีความสุขกับเงินน้อยลง เงินจำนวนเท่ากันจะสร้างความสุขให้กับคนจนมากกว่าคนรวย ดังนั้น นโยบายลดช่องว่างของรายได้ระหว่างชนชั้นในสังคม และระหว่างประเทศ ร่ำรวยกับประเทศยากจน จะช่วยเพิ่มความสุขของสังคมโดยรวม

๑๑) ความสุขขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของบุคคลมากกว่าปัจจัยภายนอก ระบบการศึกษาควรมุ่งเพิ่มปัจจัยบวกภายในตัวคน

๑๒) นโยบายสาธารณะมีผลต่อการลดความทุกข์ได้ง่ายกว่าการสร้างความสุขเนื่อง สาเหตุของความทุกข์และการขจัดทุกข์ นโยบายสาธารณะจึงควรมุ่งไปที่กลุ่มคนที่มีความทุกข์ในสังคม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดของความสุข

Sell and Nagpal^{๑๙} ได้ทำการศึกษาเรื่อง Assessment of subjective well-being ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือประเมินความสุขของบุคคล โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็นรู้สึกเป็นสุขและไม่เป็นสุขการสร้างเครื่องมือนี้เรียกว่าดัชนี วัดความสุขคนไทย ๑๕ ข้อ (THI-๑๕) ดังนี้

๑. ระดับความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับความสุขที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ไม่เลย น้อย ปานกลาง และมาก ข้อหัวข้อดังนี้

- ๑.๑ ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต
- ๑.๒ รู้สึกสบายใจ
- ๑.๓ ถ้ารู้สึกเบื่อหน่ายท้อแท้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน
- ๑.๔ ถ้ารู้สึกผิดหวังในตนเอง
- ๑.๕ ท่านรู้สึกว่าชีวิตของท่านมีแต่ความทุกข์
- ๑.๖ ท่านสามารถทำใจยอมรับได้สำหรับปัญหาที่ยากจะแก้ไข (เมื่อมีปัญหา)
- ๑.๗ ท่านมั่นใจว่าจะสามารถควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีเหตุการณ์ซับซ้อนหรือร้ายแรงเกิดขึ้น
- ๑.๘ ท่านตั้งใจที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต
- ๑.๙ ถ้ารู้สึกเห็นอกเห็นใจเมื่อผู้อื่นมีทุกข์

^{๑๙} อภิชัย มงคล และคณะ. ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย. (สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒๗-๒๓๑.

- ๑.๑๐ ท่านรู้สึกเป็นสุขในการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา
- ๑.๑๑ ท่านให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเมื่อมี โอกาส
- ๑.๑๒ ท่านรู้สึกภูมิใจในตนเอง
- ๑.๑๓ ถ้ารู้สึกมั่นคงปลอดภัยเมื่ออยู่ในครอบครัว
- ๑.๑๔ หากท่านป่วยหนักท่านเชื่อว่าครอบครัวจะดูแลท่านเป็นอย่างดี
- ๑.๑๕ สมาชิกในครอบครัวมีความรักและผูกพันต่อกัน

๒. การให้คะแนนและแปลผลกำหนดการให้คะแนนแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มดังนี้

๒.๑ กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ๑ ๒ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ และ ๑๕ ในแต่ละข้อให้คะแนนดังนี้ ไม่เลย = ๐ คะแนน เล็กน้อย = ๑ คะแนน มาก = ๒ คะแนน มากที่สุด = ๓ คะแนน

๒.๒ กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ข้อ ๓ ๔ และ ๕ ในแต่ละข้อให้คะแนนดังนี้ ไม่เลย = ๓ คะแนน เล็กน้อย = ๒ คะแนน มาก = ๒ คะแนน มากที่สุด = ๐ คะแนน

๒.๓ เกณฑ์การกำหนดภาพรวมระดับความสุขดังนี้

๓๕-๔๕ คะแนน หมายถึง ความสุขที่ดีกว่าคนทั่วไป

๒๘-๓๔ คะแนน หมายถึง ความสุขเท่ากับคนทั่วไป

๒๗ คะแนนหรือน้อยกว่า หมายถึง ความสุขต่ำกว่าคนทั่วไป

๒.๒.๑ การจัดทำดัชนีชี้วัดความสุขระดับนานาชาติ

๑. ดัชนีโลกของความสุข (Happy Planet Index: HPI)

ดัชนีโลกของความสุข (Happy Planet Index: HPI) ได้มีการจัดทำขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยมูลนิธิเศรษฐศาสตร์ใหม่ (New Economics Foundation: NEF) ร่วมกับองค์กรเพื่อนโลก (Friend of the Earth) เพื่อวัดผลการพัฒนาในอีกมุมมองหนึ่ง ด้วยการวัดความสุขของประชาชนใน ๑๗๘ ประเทศทั่วโลก พิจารณาจากประเด็นหลัก ได้แก่ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และประสิทธิภาพการจัดสรรทรัพยากรกับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยนำปัจจัยมาคำนวณในสมการทางคณิตศาสตร์ กล่าวคือ ๑) ดัชนีความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) และ ๒) ดัชนีความยืนยาวของชีวิต (Life expectancy) แล้วนำมาเปรียบเทียบกับความต้องการในการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ^{๒๐}

$$\text{สูตร Happy Planet Index} = \frac{\text{Life satisfaction} \times \text{Life expectancy}}{\text{Ecological footprint}}$$

Ecological footprint

อย่างไรก็ตาม แม้คำนวณแล้วพบว่าค่าดัชนี โลกแห่งความสุข (HPI) ของประเทศใดมีค่าสูงสุดก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศนั้นจะเป็นประเทศที่มีความสุขที่สุดในโลกแต่เป็นการอธิบายถึง

^{๒๐} พระมหาสุทิตย์ อากาโร (อปอฺน). *ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข*. ๒๕๕๓, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://uc.thailis.or.th/Catalog/Bibltem.aspx?BibID=b๐๑๔๓๓๐๔๒>.

ความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนได้อย่างเหมาะสมที่สุด

๒.๒.๒ ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness: GNH)

ความสุขมวลรวมประชาชาติกับการพัฒนา (๒๕๔๙) แนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ เกิดจากพระราชดำริของสมเด็จพระราชาธิบดีจิกมี ซิงเย วังชุก แห่งราชอาณาจักรภูฏานในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ นับเป็นแนวทางหลักของราชอาณาจักรที่ว่า หากรัฐไม่สามารถสร้างความสุขให้แก่ประชาชนของตนได้เท่ากับว่าไร้ซึ่งเป้าหมายให้รัฐคงอยู่ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross national happiness) มีความสำคัญกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross national product) โดยแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาตินี้ได้ถูกนำมาใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ รัฐบาลภูฏานได้กำหนดแผนพัฒนาประเทศภายใต้พื้นฐานแห่งดัชนีความสุขมวลรวม ด้วยหลักการที่เรียกว่า “สี่เสาแห่งความสุข” (Four pillars of happiness) ประกอบด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติและการมีธรรมาภิบาลที่ดี โดยแนวคิดนั้นจะนำไปสู่การพัฒนาเกณฑ์ในการวัดความสุข ซึ่งกำหนดองค์ประกอบของความสุขมวลรวม ประชาชาติได้เป็น ๙ องค์ประกอบ ได้แก่ มาตรฐานในดำรงชีวิต(Living standards) สุขภาพ (Health) การศึกษา (Education) ความหลากหลายของระบบนิเวศน์ (Ecological diversity and resilience) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural diversity and resilience) การบริหารเวลา (Time use) ธรรมาภิบาลที่ดี (Good governance) ชุมชนเข้มแข็ง (Community vitality) และการมีจิตใจที่ดี (Psychological wellbeing)

สุวิตา ธรรมมณีวงศ์ (ออนไลน์. ๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาดัชนีความสุข มองจากระดับล่าง (Happiness Index From the Bottom) โดยกล่าวถึง ความสนใจเรื่องนโยบายการพัฒนาประเทศ ที่เรียกว่า “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” (Gross National Happiness : GNH) ของสมเด็จพระราชาธิบดีจิกมี ซิงเย วังชุกแห่งภูฏาน ถือเป็นปรัชญาในการพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชน มีความสุข และความพึงพอใจมากกว่าวัดการพัฒนาด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และเป็นข้อสรุปจากบทเรียนความผิดพลาดในการพัฒนาของโลกในรอบ ๕๐ ปี ที่ผ่านมา ที่เห็นว่าประเทศจำนวนมากเข้าใจว่าการพัฒนา คือ การแสวงหาความสำเร็จทางวัตถุเพียงอย่างเดียว ประเทศเหล่านี้ได้แลกความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจกับการสูญเสียวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่ดีทางธรรมชาติ และเอกลักษณ์ของชาติ ประชาชนจึงไม่ได้มีความสุขที่แท้จริง ภูฏานจึงต้องการที่จะพัฒนาประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของประเทศ หลักการสำคัญ ๔ ประการของนโยบายดังกล่าวคือ

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน
๒. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
๓. การส่งเสริมวัฒนธรรม
๔. ธรรมรัฐ

๒.๒.๓ การจัดทำดัชนีความสุขของประเทศไทย

ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ได้จัดทำดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being index) โดยกำหนดองค์ประกอบ ๗ ด้าน ได้แก่ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ โดยมีแนวคิดดังนี้^{๒๑}

สุขภาพ การมีสุขภาพที่ดีเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ สถานะทางสุขภาพของประชาชน อายุขัยเฉลี่ย ความเจ็บป่วยจากโรคที่สามารถป้องกันได้ และการจัดหาหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ความรู้ ด้วยการศึกษาที่มีความจำเป็นสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนา ความรู้ความสามารถของคนไทย โดยกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ อัตราการรู้หนังสือ อายุเฉลี่ยของการเข้าโรงเรียน อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยม รวมถึงผลสำเร็จค่านการเรียนรู้

ชีวิตการทำงาน การสร้างรายได้และการเป็นที่ยอมรับ ตัวชี้วัด ได้แก่ อัตราการว่างงาน ความมั่นคงของงาน จำนวนคนที่มีสวัสดิการคุ้มครองในยามเจ็บป่วยหรือเกษียณอายุ

รายได้และการกระจายรายได้ โดยเน้นการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นควบคู่กับการกระจายรายได้สู่ผู้คนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ตัวชี้วัดที่ควรใช้ คือสัดส่วนของประชากรที่อยู่เหนือเส้นความยากจน (Poverty line) และสัดส่วนของประชากรที่มีรายได้เพียงพอต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ

ชีวิตครอบครัว การมีครอบครัวที่มั่นคงจะส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ขึ้นซึ่งตัวชี้วัดอาจพิจารณาจากความสัมพันธ์และสายใยของคนในครอบครัว ความไว้วางใจใน ครอบครัวและปัจจัยเสี่ยงต่อครอบครัว

สิ่งแวดล้อม ผู้คนย่อมมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามเราต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างคนเมืองกับชนบท ตัวชี้วัดสำหรับสังคมเมืองควรเป็นสัดส่วนของครัวเรือนที่เข้าถึงน้ำประปาและ โครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่ในชนบทควรวัดจากการเข้าถึงแหล่งน้ำ ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ

๒.๒.๔ ประโยชน์ของเครื่องชี้วัด (Benefits of indicator)

๑. เพื่อวัดความก้าวหน้า วัดประสิทธิภาพ ประเมินประสิทธิผลและผลกระทบของกระบวนการพัฒนา ชี้ให้ผู้บริการทราบว่าเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ใกล้จะบรรลุผลสำเร็จแล้วหรือยัง

๒. ระดับผู้กำหนดนโยบาย เครื่องชี้วัดเป็นเครื่องมือที่ใช้บ่งบอกสถานะของสิ่งที่ต้องการวัด

๓. ระดับการดำเนินงานตามแผนเครื่องชี้วัดเป็นเครื่องมือที่ใช้บ่งบอกว่าโครงการหรือบริการที่ใช้ประชาชนเหมาะสมหรือไม่ สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมหรือไม่

การสรุปผลการประเมินและสร้างการยอมรับในผลการประเมินร่วมกันพิจารณาถึงระดับคะแนนที่ได้ในแต่ละตัวชี้วัด และผลการประเมินในภาพรวมว่ามีระดับคะแนนเป็นอย่างไร ทั้งนี้การ

²¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ข้อมูลและตัวชี้วัดของดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขร่วมกันในสังคมไทย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.nesdb.go.th/ewt_news.phpnid=๓๕๒๘&filename=index.

ประเมินแต่ละครั้ง ต้องระบุระยะเวลาที่ใช้ในการประเมินด้วย เนื่องจากค่าความสุขมวลรวมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมและความรู้สึกของคนในชุมชน ณ เวลานั้น ๆ

๒.๒.๕ แนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข

จากการศึกษา นักการศึกษา นักวิชาการ หลายท่านได้ดำเนินการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข โดยมีแนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข ดังนี้

ไวท์ (White. ๒๐๐๗ : ๑๗) นักจิตวิทยาสังคมแห่งมหาวิทยาลัยไลเคสเตอร์ (Leicester) ได้จัดทำดัชนีชี้วัดความสุข (Satisfaction With Life Scale : SWL) โดยอาศัยการสำรวจความรู้สึกของประชาชนใช้ประโยชน์ได้ค่อนข้างดี จากการวัดผลลัพธ์ (Outcome) แทนการวัดที่ปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจนำไปสู่ความสุข (Input) โดยการสอบถามความรู้สึกของประชาชนตามวิธีการวัด (Subjective Wellbeing : SWB) ของศาสตราจารย์ อิลด ไนน์เนอร์ (En Diener) นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยอิลลินอย (Illinois) ผู้บุกเบิกการศึกษาความสุขคนสำคัญ

วินโฮเวน (Veenhoven. ๒๐๐๗ : ๑) นักสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคมแห่งมหาวิทยาลัยอิราสมุส รอทเทอดาม (Erasmus Rooterdam) ที่ได้ทำการวัดความสุขที่ผลลัพธ์ ซึ่งมาจากข้อมูลความรู้สึกความสุขของประชาชนคุณด้วยอายุเฉลี่ยของประชากร เป็นดัชนีที่วัดจำนวน ปีที่ประชากรมีความสุขได้ (Happy Life Years)

นภดล กรรณิกา และคณะ (ออนไลน์. ๒๕๕๐) กล่าวถึงตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของประชาชนภายในประเทศที่สำนักวิจัยแอแบคโพลล์ได้รวบรวมและศึกษาเป็นประจำทุกเดือน ประกอบไปด้วย

๑. สภาพแวดล้อมที่พิกอาศัยและโครงสร้างพื้นฐานของระบบสาธารณสุขปโภค
๒. บรรยากาศของคนในชุมชนที่พิกอาศัย
๓. สุขภาพกาย สุขภาพกาย
๔. สภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัว
๕. สุขภาพใจ สุขภาพใจ
๖. ความพึงพอใจต่อหน้าที่และการทำงาน
๗. สภาวะเศรษฐกิจแบบการค้าเสรีและทุนนิยม
๘. หลักการใช้ชีวิตแบบพอเพียง
๙. หลักธรรมาภิบาล
๑๐. การศึกษา
๑๑. ธรรมชาติและการจัดสรรทรัพยากร
๑๒. วัฒนธรรมประเพณี
๑๓. กระบวนการยุติธรรมและความเป็นธรรมในสังคม
๑๔. สถานการณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ประเทศไทย

๒.๓ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี^{๒๒}

๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคืออะไร

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริการวมถึงชื่อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมผลงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้นการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวเราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒) การท่องเที่ยวแบบไหนถึงจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หลายคนอาจจะสงสัยว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรจะครอบคลุมถึงเรื่องอะไรบ้าง บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๔๘) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมประกอบด้วย

๑. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
๒. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์
๓. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
๔. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
๕. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา
๖. ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์
๗. ภาษาและวรรณกรรม
๘. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
๙. ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ
๑๐. ลักษณะงานและเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๓) แบบจำลองการท่องเที่ยว

แบบจำลองการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากความสำคัญและแนวคิดเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนำมาสู่การวางแผนการจัดการ และการ ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับประเทศ

^{๒๒} ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว.ดร. , บทความวิชาการ ภาควิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๖.

ไทย จากการ ศึกษาของ Bywater (๑๙๙๓) ได้แยกประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท^๔

๑. นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ศึกษาวัฒนธรรมและมีพฤติกรรมที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะเวลาานาน

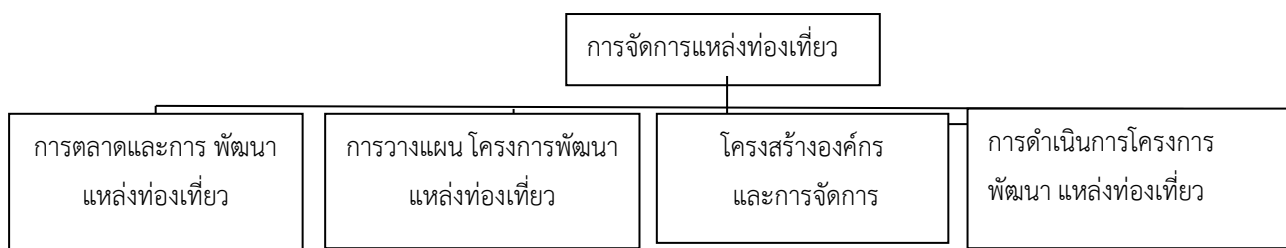
๒. นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึง ผู้ที่ถูกรังสรรค์ด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นที่ยุ้จักหรือได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ รูปภาพ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้ระยะเวลาที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่า ประเภทแรก แต่มีโอกาสที่จะเดินทางกลับมายังสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้งในอนาคต

๓. นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวสั้น อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย

ทั้งนี้ Smith ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่สนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist)	ปราสาท พระราชวัง บ้านโบราณ แหล่งโบราณคดีอนุสาวรีย์โรงละคร การแสดง
นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist)	คอนเสิร์ต เทศกาล งานประเพณีถ่ายภาพ วาดภาพ เครื่องปั้น ทำอาหาร หัตถกรรมแหล่งประวัติศาสตร์แหล่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยวสร้างสรรค์(Creative Tourist)	เชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติภูมิทัศน์ชาวเขา ทะเลทราย เดินป่า ศูนย์วัฒนธรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist)	ศิลปะและหัตถกรรม สวนสนุก ห้างสรรพสินค้า การแสดงคอนเสิร์ตงานแข่งขันกีฬา
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย Popular Cultural Tourist)	

การแบ่งประเภท และลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบถึงลักษณะและความต้องการของ นักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ตอบสนองความต้องการอันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แหล่งท่องเที่ยว ควบคู่ไป กับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงไว้ทั้งนี้ Garrod แล Fyall (๑๙๙๘) ได้เสนอแบบจำลองการ จัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนดังแสดงโดยภาพที่ ๒.๑

ภาพที่ ๒.๑ แบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวที่มา ganod และ fycil

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่เคยมีในท้องถิ่นตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมกับคนในท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

พยอม ธรรมบุตร ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยววันกท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ^{๒๓}

ราณี อลิชกุล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรมประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี^{๒๔}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม”^{๒๕}

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ

^{๒๓} พยอม ธรรมบุตร, หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๒๔} ราณี อลิชกุล, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓.

^{๒๕} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๕.

และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่างๆ เป็นต้น^{๒๖}

พงศธร เกษสาลี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิตและอภิปรัชญาของไทย^{๒๗}

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือ สามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้^{๒๘}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้ง ตริ่ใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ อีกทั้งต้องคำนึงถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านารสร้างรายได้และ การจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม^{๒๙}

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบด้วย การเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิธีการดำเนินชีวิต ภาษาการแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนาจารีตประเพณีล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

^{๒๖} ชูเกียรติ นพเกตุ, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

^{๒๗} พงศธร เกษสาลี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook), (กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๒๘} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^{๒๙} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, จุลสารการท่องเที่ยว, หน้า ๕.

๒. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๓. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

๔. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น^{๓๐}

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้สรุปหลักการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประการ ดังนี้

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูก สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วย^{๓๑}

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

๑. ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด

๒. มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบให้น้อยที่สุด

๓. คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔. ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตาม

^{๓๐} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๓๑} ชูเกียรติ นพเกตุ, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

เกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๖. ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาเที่ยวซ้ำอีก โดยต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยววัฒนธรรม

๗. คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับและความสะอาดของพื้นที่ โดยต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวให้หน้าอยู่เสมอ

๘. คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ต้องป้องกัน รักษา ความปลอดภัยอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอุ่นใจเวลาเดินทางท่องเที่ยว^{๓๒}

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี ๖ ด้าน ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจมีอยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑.๑ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

๑.๒ โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ

๑.๓ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

๑.๔ ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก

๑.๕ ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑.๖ ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ

๑.๗ ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

๑.๘ วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

๑.๙ ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ

๑.๑๐ ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านกระบวนการการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๓. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

^{๓๒} ชูเกียรติ นพเกตุ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๑.

๔. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ได้รับรู้ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วย

๕. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา หรือจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งยังศึกษาความเชื่อถือ พิธีกรรมต่าง ๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย สามารถแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยหรือเมืองเก่าสุโขทัย พระบรมมหาราชวัง พระธาตุนพเม อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท เป็นต้น

๒. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปะ และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีบุญบั้งไฟสระ งานประเพณีแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย วัฒนธรรมประเพณีตีกลองยาวอำเภอบึงสามพัน จังหวัดสระบุรี ประเพณีลอยกระทงยี่เป็งเชียงใหม่ เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจ

ในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านหาดผาชน จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา มีทิวทัศน์สองข้างที่สวยงาม ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเรียบง่าย กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จะเป็นกิจกรรมเชิงเกษตร การชมสวนผลไม้ ตามฤดูกาล เดินป่าศึกษาธรรมชาติ การล่องแพ และการให้อาหารปลาบนแพ เป็นต้น

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านคลองเรือ จังหวัดชุมพร เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ที่แวดล้อมด้วยผืนป่าประเภทดิบชื้น ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ผืนป่าประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ โดยเฉพาะประเภทเฟิร์น กล้วยไม้ และสัตว์ป่า มีน้ำตกที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกเหวพลูหนึ่ง และ น้ำตกเหวตาจันทร์ กิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนที่น่าสนใจได้แก่ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมสวนผลไม้ ไร่กาแฟ การล่องแพไม้ไผ่ และการดูนก ฯลฯ

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านทรงไทยปลายโพรงพาง จังหวัดสมุทรสงครามเป็นบ้านทรงไทยริมน้ำที่เก่าแก่ที่หาดูได้ยาก บรรยากาศร่มรื่น เป็นบ้านพักที่สามารถสัมผัสวัฒนธรรมที่สวยงามริมคลอง ชมวัฒนธรรมชาวบ้านริมน้ำที่ยังเป็นวิถีของชาวไทยแบบดั้งเดิม และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของที่อำเภออัมพวาที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาที่นี่ ก็คือการล่องเรือชมหิ่งห้อย ซึ่งมีที่อัมพวาที่เดียวที่มีหิ่งห้อยสวยงามและมากที่สุด

๔. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา หรือแข่งขันกีฬาโดยมีกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น กิจกรรมกีฬาดำน้ำในจังหวัดภูเก็ตที่เกาะเฮ เกาะราชาใหญ่ และเกาะไม้ท่อน กีฬาวอลเลย์บอลชายหาดที่หาดป่าตอง กีฬาตีกอล์ฟที่เขาใหญ่ เป็นต้น

๕. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เช่น การนวดแผนโบราณที่วัดโพธิ์ การปฏิบัติธรรมวัดไร่ไทรงาม จังหวัดเชียงใหม่ การปฏิบัติธรรมวัดพระธรรมกาย เป็นต้น ^{๓๓}

ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขณัญ วงษ์วิภาค ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

๑. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

^{๓๓} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, จุลสารการท่องเที่ยว, หน้า ๑๕-๑๖.

๒. ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก^{๓๔}

๒.๕ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น^{๓๕}

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยผนวกการท่องเที่ยวไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ในชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่รบกวนหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสถานที่^{๓๖}

กล่าวโดยสรุปความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น นับเป็นความเจริญที่สร้างความสำนึกและความสามารถให้แก่บุคคลในชุมชน

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ผลจากการดำเนินการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณสุขประโยชน์ของชุมชน^{๓๗}

สินธุ์ สโรบล กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาใช้นั้น จะต้องพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและมี

^{๓๔} ชนัญญู วงษ์วิภาค, **ประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗๑.

^{๓๕} มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, **การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง**, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๙๐.

^{๓๖} เทิดชาย ช่วยบำรุง, **การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน**, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

^{๓๗} พจนา สวนศรี, **การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม**, (กรุงเทพฯ: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔.

บทบาทสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ^{๓๘}

เทิดชาย ช่วยบำรุง กล่าวว่าลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องทำให้สิ่งสามัญธรรมดาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับนักท่องเที่ยว^{๓๙}

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์และสิ่งที่คุณจะได้รับในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

๑. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังสมาชิกของชุมชนในฐานะของการเป็นเจ้าของที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ต้องผ่านนายหน้าอันเป็นการจัดสรรรายได้ทางตรงให้แก่คนในชุมชน

๒. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง การสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่มีมุ่งสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในชุมชน

๓. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากความพยายามนำวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตก เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งต้องมีการสร้างสำนึกร่วมกับชุมชนให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนของตนเอง

๔. ต้องเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกในการเคารพและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดกับนักท่องเที่ยว

๕. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่มองว่าใครเจริญหรือด้อยกว่า และที่สำคัญการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดสติ เกิดปัญญา ทั้งผู้เที่ยวและผู้ต้อนรับ^{๔๐}

จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ความหมายและความสำคัญการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดย

^{๓๘} สิ้นธุ์ สโรบล, “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน”, ประชาคมวิจัย. ๕๗., ๒๕๔๗, หน้า ๑๗.

^{๓๙} เทิดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, หน้า ๑๑๐.

^{๔๐} เทิดชาย ช่วยบำรุง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

ให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ และมีรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความรักความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน^{๔๑}

สมชาย สนั่นเมือง กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน ๒ ลักษณะ

๑. ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจคือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพ การท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด ระบบผลิตภัณฑ์ เป็นแหล่งรายได้ และครอบครัวชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมและผลประโยชน์ทางสังคม คือ การพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่สังคม เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบ อิศระของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

๒. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวกและลบ คือถ้าบวกจะมีผลทางเศรษฐกิจ สังคม ส่วนทางลบ คือ ความทรุดโทรมของสังคมที่เนื่องจากการจัดการไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุมาจากการจัดการชุมชนไม่ดีเช่นกัน^{๔๒}

มิติของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

พจนนา สวนศรี ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยว เพื่อชีวิต และธรรมชาติ คือการเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวคนที่จะไปเยี่ยมชุมชนให้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติ เมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน เราจึงต้องมองถึงข้อดีและข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจและยังได้กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนอง และพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนได้ ภายใต้มิติต่างๆ ดังนี้

๑. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ควรเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

๒. มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นกิจกรรมหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน

^{๔๑} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, ไม่ปรากฏหน้า

^{๔๒} สมชาย สนั่นเมือง, โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

๓. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน

๔. มิติด้านเศรษฐกิจ คือการกระจายรายได้ ผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ^{๔๓}

ภักดี รัตนผล กล่าวถึง การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบัน และอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุน โดยให้ชุมชนท้องถิ่น และภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุน ๔ ประการ คือ

๑. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกรักในความเป็นเจ้าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๓. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณและการคลังจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๔. จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขาเองมากกว่าคนอื่น^{๔๔}

ลักษณะและองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

มนัส สุวรรณ ได้กล่าวว่า ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องมีการมุ่งมั่นไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

๑. ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกคนทุกระดับรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

๒. ระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับแผน

๓. ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชน ทุกคน ทุกระดับดำเนินการไปได้ถูกทิศทางแล้ว

^{๔๓} พงณา สอนศรี, การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม, ไม่ปรากฏหน้า.

^{๔๔} ภักดี รัตนผล, แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบน, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

๔. ระดับประเมินผล จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงาน ตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๔๕}

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน อาจตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมรัฐมักมองในแง่ของการเน้นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงิน ซึ่งอาจมีความจำเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

- ร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชน
- ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม
- ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุดเพื่อส่วนรวม
- ร่วมบริหารงาน พัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีดความสามารถ
- รวมทั้งการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม^{๔๖}

จะเห็นว่าทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคมหรือชุมชนเพื่อร่วมคิดร่วมทำ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนบรรทัดฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร เครือข่าย และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่มาจาก การสั่งสมประสบการณ์ความรู้สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อนำมารวมกันแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนได้โดยทุนทางสังคมประกอบด้วย

๑. ทุนมนุษย์คือ ทุนที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำชุมชน เช่น ประชาชนชาวบ้าน ผู้อาวุโส ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็น ผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยทุนมนุษย์นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒. ทุนสถาบัน ประกอบด้วยสถาบันหลักของชาติ ได้แก่สถาบันครอบครัว ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจน สถาบันที่สำคัญในสังคม เช่น สถาบันการศึกษา การปกครอง รวมถึงองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาในชุมชน

๓. ทุนทางปัญญาหรือทุนทางภูมิปัญญา คือ ความรู้ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอันสะท้อนให้เห็นถึง รูปแบบการอยู่ร่วมกันของผู้คน ที่ผสมผสานกันบนพื้นฐานของการไว้วางใจและระบบความสัมพันธ์ จึงก่อให้เกิด ทุนทางสังคมที่เกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยน การพัฒนา และการสร้างสรรค์กิจกรรมขึ้นใหม่ตลอด

ทุนทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่เป็นบุคคลและชุมชนได้รับจากกระบวนการหล่อหลอม เป็นคุณสมบัติติดตัวที่สามารถ นำไปเพิ่มพูนมูลค่าและแสดงออกผ่านพฤติกรรม รวมถึงเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว

^{๔๕} มนัส สุวรรณ, การท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม-เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๔๖} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การจัดองค์กรประชาชน: เฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐-๑๒.

สะสม และให้คุณค่าด้านความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทาง เศรษฐกิจของสินทรัพย์ทุนทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่คุณค่าและชุมชนได้รับจากกระบวนการหล่อหลอม เป็นคุณสมบัติติดตัวที่สามารถ นำไปเพิ่มพูนมูลค่าและแสดงออกผ่านพฤติกรรม รวมถึงเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าด้านความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทาง เศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ^{๔๗}ได้แก่

๑. ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งไม่ได้เพียงจำกัดในรูปแบบเฉพาะมรดก ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุนกายภาพหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อาคาร บ้านเรือน สิ่งประดิษฐ์ รูปปั้น

๒. ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ อยู่ในรูปของทรัพย์สินทางปัญญา เกี่ยวกับความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ภาษา ดนตรีและ เพลง ตำนานพื้นบ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ มาใช้เป็นทุนด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมนั่นเอง^{๔๘}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ พลธิ์รักษ์ และคณะ^{๔๙} ศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยบันทึกค่าพิกัดของแหล่งท่องเที่ยวด้วยระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System:GPS) จากนั้นจัดทำแผนที่ ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวด้วยเทคนิคระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์(Geographic Information System: GIS) และวิเคราะห์กลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรีและสระแก้ว จากการรวบรวมและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ผลการวิจัย พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น ๓๙ แห่ง ตั้งอยู่ใน จังหวัดฉะเชิงเทรา ๖ แห่ง ชลบุรี ๕ แห่ง ระยอง ๗ แห่ง จันทบุรี ๕ แห่ง ตราด ๗ แห่ง ปราจีนบุรี ๔ แห่ง และสระแก้ว ๕ แห่ง ส่วนการประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมี คะแนนรวมเท่ากับ ๕๓ คะแนน หากมีคะแนนมากกว่า ๒๗ คะแนน (มากกว่าร้อยละ ๕๐) แสดงว่ามีความ เป็นไปได้สูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๓๙ แห่ง

^{๔๗} Throsby, D. (๒๐๑๐). The economics of cultural policy. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

^{๔๘} Lee, T. H., and Jan, F. H. (๒๐๑๙). Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. Tourism Management, ๗๐, ๓๖๘.

^{๔๙} ณรงค์ พลธิ์รักษ์ และคณะ, “โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ”, รายงานการวิจัย, คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีคะแนนมากกว่า ๒๗ คะแนน โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนเต็ม ได้แก่ ชุมชนบ้านน้ำเขียว รองลงมา ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๕๐ คะแนน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และโรงเรียนนาสกรสิทธิ์ได้คะแนนเท่ากัน คือ ๔๘ คะแนน ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวที่ได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนะ ๓๔ คะแนน เนื่องจากกิจกรรมยังไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว และขาดการบริหารจัดการที่ดี กลยุทธ์การตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย (๑) รูปแบบ ของกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเจ้าของวัฒนธรรมกับ นักท่องเที่ยว (๒) การส่งเสริมการตลาด เช่น การลดราคาหรือการจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว ผ่านสื่อโซเชียล มีเดีย Facebook, Instagram และ Twitter (๓) ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวควรเผยแพร่ผ่าน เว็บไซต์หรือสื่อโซเชียลมีเดีย (๔) กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องมีความน่าสนใจ สามารถปรับและเปลี่ยนให้เข้ากับ สถานการณ์และเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวหลายช่วงอายุ (๕) สร้างจุดเด่นหรือความเป็นเอกลักษณ์ให้กับ แหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่มีความแปลกใหม่และน่าสนใจ และ (๖) สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น โดยเฉพาะควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการเดินทางและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น จากผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ ได้ใน ๒ ประเด็นหลัก คือ (๑) การปรับปรุงกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว และสร้างสรรค์กิจกรรม ใหม่ขึ้น โดยกิจกรรมต้องก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและ นักท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ (๒) การวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดึงดูดและ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว

นันทนิษฐ์ สมคิด^{๕๐} ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่ จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย ๒) เพื่อวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และ ๓) เพื่อเสนอ แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีงานวิจัย นี้เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน ๑๗ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากพระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนา ชุมชน ด้านการศึกษาตลอดชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ เครื่องมือ ในการ เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ๑. ชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย พบว่า มีการพัฒนาที่เน้น ระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสาน ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้ง ด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่น

^{๕๐} นันทนิษฐ์ สมคิด , “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี”, **ดุชนิพนธ์** **หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, บทคัดย่อ.

เฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่า ทางเศรษฐกิจ ยกย่องคุณภาพชีวิตของชุมชน มีวัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึง รากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอด เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติและมีการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อ สังคมที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงทางสายกลาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ ไม่เบียดเบียน ไม่แสวงหาผลกำไรจนเกินระดับความยั่งยืน เพราะเศรษฐกิจในระดับชุมชนมีลักษณะ เป็นองค์รวม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ๒. กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ มีการลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา มีการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน มีจิตอาสา ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามร่วมกัน ๓) การพัฒนาความร่วมมือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สร้างกรอบพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านพื้นที่สีเขียว มีการจัดสรรแบ่งปันประโยชน์อย่างเท่าเทียม และมีการปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ๓. แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สารานุกรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และ ความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และ ความเข้าใจวิถีชีวิต และ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับ พหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิตและการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและ ความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็น เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะและ ร่วมลงมือกระทำ อย่างแข็งขัน และ ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบ คุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมี การปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริตและ มีจิตอาสา

รามณรงค์ นิลกำแหง^{๔๑} ศึกษาวิจัยเรื่อง การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ๓) เพื่อศึกษาแนวโน้มการกลับมาเยือนซ้ำ ๔) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๕) เพื่อศึกษาปัจจัยการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมและปัจจัย

^{๔๑} รามณรงค์ นิลกำแหง, “การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๖๔ ,บทคัดย่อ.

ภาพลักษณ์การ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัด นครราชสีมา

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จบการศึกษายู่ในระดับอนุปริญญา ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท การศึกษาการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม โดยภาพรวม นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม ด้านโบราณสถาน ศาสนสถาน โบราณวัตถุ โดยได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับแรก และอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับแรก และมีการรับรู้อยู่ในระดับมากการศึกษาแนวโน้มการกลับมาเยือนซ้ำชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยจะกลับมาเยือน ซ้ำในจังหวัดนครราชสีมา พร้อมกับกลุ่มเพื่อน ๆ เมื่อมีโอกาสเดินทางเที่ยวอย่างแน่นอน โดยผล การเปรียบเทียบความแตกต่างการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักท่องเที่ยวที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของ แหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ พบว่า การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของ แหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ ต่อกันและมี อิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ดารณี พลอยจั่น^{๕๒} ศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งกับกลยุทธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งที่สามารถเป็นกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเป็นการศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการตีความโดย นำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นทุนทาง วัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งมาพิจารณาเพื่อวิเคราะห์และแยกประเด็นที่สามารถ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่น่าสนใจของชาวเขา เผ่าม้งที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เด่นชัดแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ การแต่ง กาย ภาษา และประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้ง ข้อเสนอแนะคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านการท่องเที่ยวควรใช้กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ของชาวเขาเผ่าม้งเพื่อให้มีความรู้ด้านการจัดการ การท่องเที่ยว และกลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะสัมผัสกับ

^{๕๒} ดารณี พลอยจั่น “ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งกับกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์” วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๗) ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๙, หน้า ๖.

ประสบการณ์การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในชุมชนของชาวเขาเผ่าม้ง นอกจากนั้นควรวางแผนจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในระยะสั้นแบบไปกลับ และแบบค้างคืน

อัญธิชา มั่นคง^{๕๓} ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ศึกษาโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ตลอดจนบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา คือ ประเพณี ต้มติ่มและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ การจักสานผักตบชวา การทำนาแบบดั้งเดิมและการทำนาอินทรีย์ ทุนบุคคลมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการรวมกลุ่มการสร้างเสริมความเข้มแข็งและการพัฒนา ชุมชน สำหรับทุนเครือญาตินั้นในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเคารพผู้อาวุโส เคารพกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ยังเป็นรูปแบบการผลิตในขั้นพื้นฐานและการแปรรูปผลผลิตที่ได้เป็นผลิตภัณฑ์อย่างง่ายเพื่อใช้ในการดำรงชีพและจัดจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ระบบการจ้างงานยังคงมีการใช้ระบบการลงแขก เกี่ยวข้าวภายในเครือญาติและภายในชุมชน มีการจ้างแรงงานจากชาวบ้านในชุมชนเป็นครั้งคราว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัด พะเยา พบว่าทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลบ้านต๋อน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๐๐โดยประชาชนเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่อง ชุมชนจะสามารถพัฒนาได้อย่าง ยั่งยืนหากน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพต่างๆ การที่จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ ส่งเสริมให้ทุนบุคคลมีบทบาท เพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และให้ประชาชนทุกหมู่บ้าน มีส่วนร่วม การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

^{๕๓} อัญธิชา มั่นคง , “บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๕๘.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยที่มิวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับดัชนีความสุข และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดัชนีวัดความสุข รวมไปถึงการวิเคราะห์อภิมาน (meta analysis) ได้แก่ การศึกษาในเรื่องของดัชนีชี้วัดความสุข การสร้างรูปแบบการประเมินดัชนีความสุข จากแนวคิดในการประเมินความสุขของกรมสุขภาพจิตเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจงเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังนี้

๑) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ผู้นำชุมชนเรื่องสร้างเครือข่ายความร่วมมือการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

๒) ดำเนินการออกแบบสำรวจเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

๓) สำรวจข้อมูลระดับความคิดเห็นจากการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

๔) วิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นจากการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านทุนทางวัฒนธรรม
- ด้านคุณภาพชีวิต
- ด้านสภาพแวดล้อม
- ด้านค่านิยมของชุมชน
- ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๗ ตำบลในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้

๑. ตำบลม่วงตึ๊ด
๒. ตำบลนาปัง
๓. ตำบลน้ำแก่น
๔. ตำบลน้ำเกีฮัน
๕. ตำบลเมืองจั้ง
๖. ตำบลท่าน้ำว
๗. ตำบลฝายแก้ว

๓.๒.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาตามความแตกต่างของพื้นที่ทั้งหมดทางด้านภูมิศาสตร์ และด้านการท่องเที่ยว

โดยเลือกพื้นที่ให้กระจายทั่วอำเภอ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัยในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรในเขตอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เพื่อสำรวจและประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชีวัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จำนวน ๓๕,๙๓๕ คน โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane) ดังนี้

$$n = \frac{N}{2 + N(d)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดประชากร

d คือ คลาดคลาตเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

โดยให้ความเชื่อมั่น ๙๕% และมีความคลาดเคลื่อน ๕% (d = .๐๕)

แทนค่าสูตร

$$n = \frac{๓๕,๙๓๕}{๑ + ๓๕,๙๓๕ \times (๐.๐๕)^2}$$

$$n = ๓๙๖ \text{ คน}$$

รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น ๓๙๖ คน

- กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงคุณภาพ (Key Informant) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา ดังนั้น จึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมจำนวนทั้งหมด ๑๒ คน ประกอบด้วย

- ประชาชนชุมชน จำนวน ๓ คน

๑) นางสาวบานบุรี	ไวยิม	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
๒) นางสุภาพ	คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
๓) นางวงเดือน	คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย

- ผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คน

๑) นายวรายุทธ	เขี้ยวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว
๒) นางสาวจวีร์รัตน์	ศรีษะสุวรรณ	สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว
๓) นายวัชระ	สุกุนา	ผู้ใหญ่บ้านปัวชัย
๔) นายประภาส	อิสละ	ผู้ใหญ่บ้านฝายแก้ว
๕) นายเกตุ	ศรลปศีก	ผู้ใหญ่บ้านดงป่าสัก
๖) นางเจียมจิต	ยอดผกา	ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี่
๗) นายวุฒิไกร	ดวงพิกุล	ผู้ใหญ่บ้านบุพผาราม

- ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน ๒ คน

- ๑) นางสุภาพ คำมูลอินทร์ กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
๒) นางดวงเดือน อินฤธร กลุ่มจักสานบ้านฮ้วยไฮ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้ง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษา สํารวจ และประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้าน ศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยมีเนื้อหาประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นต้น โดยเป็นลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิดที่มีตัวเลือก ให้เลือกตอบ (Check list)

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิด โดยเป็นแบบสอบถามแบบ มาตรฐานส่วนประมาณค่า (rating scale) ๕ ระดับ โดยกำหนดให้ ข้อคำถามที่มีความหมายเชิงปฏิฐาน (Positive) กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ถ้าตอบ มากที่สุด	ให้คะแนน	๕	คะแนน
ถ้าตอบ มาก	ให้คะแนน	๔	คะแนน
ถ้าตอบ ปานกลาง	ให้คะแนน	๓	คะแนน
ถ้าตอบ น้อย	ให้คะแนน	๒	คะแนน
ถ้าตอบ น้อยที่สุด	ให้คะแนน	๑	คะแนน

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะในความต้องการด้านความสุขจากการส่งเสริมและการ พัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัยไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ ๒ ส่วน คือ ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ดังนี้

๑. ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปเรียนปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของ เนื้อหาที่ต้องการศึกษาจำนวน ๓ ท่าน โดยนำค่าที่ได้มาวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC) ตามวิธีการของโรวินลลี (Rovinelli) และแฮมเบิลตัน (Humbelton)^{๕๔} คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความเที่ยงตรงทางเนื้อหามากกว่า ๐.๘๐ ขึ้นไป

$$\text{สูตร } IOC = \frac{\Sigma R}{n}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ต้องการตรวจสอบ

ΣR แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- +๑ หมายถึง เห็นด้วยที่จะให้นำข้อคำถามนี้มาใช้
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจที่จะให้นำข้อคำถามนี้มาใช้
- ๑ หมายถึง ไม่เห็นด้วยที่จะให้นำข้อคำถามนี้มาใช้

นำผลการวิเคราะห์ไปปรับปรุงแบบสอบถามต่อไป

ผู้ศึกษาได้เลือกคำถามข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕ มาใช้เป็นข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้ตรวจสอบแบบสอบถามแล้วเห็นว่า แบบสอบถามทุกข้อมีความเที่ยงตรงของเนื้อหาครอบคลุม ในแต่ละด้าน และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยได้ค่า IOC เท่ากับ ๐.๘๙

๒. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแก้ไขแล้วทำการทดสอบ (Try Out) จำนวน ๓๐ ชุด กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบว่าคำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการ ตลอดจนมีความเหมาะสมหรือไม่ มีความยากง่ายเพียงใด จากนั้นจึงนำมาทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟา (Cronbach's Alpha) ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมากกว่า ๐.๗ จึงจะถือว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจริงได้ โดยได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๗๙

๓. ปรับปรุงแบบสอบถามให้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์สำหรับการนำไปใช้จริงต่อไป

๒. แบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรของสถานศึกษาในตำบล ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน และตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย

- ด้านเศรษฐกิจ

^{๕๔} ศิริชัย กาญจนวาสี, *ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

- ด้านทุนทางวัฒนธรรม
- ด้านคุณภาพชีวิต
- ด้านสภาพแวดล้อม
- ด้านค่านิยมของชุมชน
- ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การใช้แบบสอบถาม โดยการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรของสถานศึกษาในตำบล ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน และตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน ๓๔๖ ชุด

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสำรวจรวบรวมข้อมูลเชิงลึก ที่มุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเจาะจงให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อมูลระดับบุคคล และ/หรือสะท้อนข้อมูลผ่านการเป็นตัวแทนกลุ่มหรือตัวแทนในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญไว้ก่อนหน้า เมื่อถึงเวลานัดหมายผู้วิจัยก็จะไปตามเวลา แต่บางครั้งก็จะไม่พบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเนื่องจากออกไปทำงาน ผู้วิจัยต้องเพียรพยายามกลับไปใหม่ เมื่อพบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอีกครั้งก็จะทำการสัมภาษณ์ทันที การนัดหมายจึงไม่มีผลต่อโอกาสในการสัมภาษณ์มากนัก หากผู้วิจัยไปพบครั้งแรกแล้วขอสอบถามข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะถือโอกาสนัดหมายไว้เพื่อทำการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป โดยมีวิธีปฏิบัติ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกดังนี้

๑. การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้นเปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านต่าง ๆ

๒. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เป้าหมาย เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การกระจายตัวของชุมชน ความสามารถของชุมชน

๓. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางสังคมของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จารีตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๕. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้อาวุโสในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เมื่อได้รายชื่อแล้ว ผู้วิจัยก็จะนัดหมายเพื่อสอบถามข้อมูล หรือไม่ก็เชิญผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ด้วยตนเองเพื่อมาร่วมพูดคุยกันเป็นกลุ่มซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้เป็นอย่างดี

๖. การเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลได้วิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และวิเคราะห์โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้วมาจัดทำให้เป็นระบบ หาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ ทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์และรูปแบบความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำเสนอรายงานผลภาพรวมตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

๑) เพื่อสร้างดัชนีชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๒) เพื่อประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี มีินดี ด้านต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๖ ชุด โดยมีขั้นตอนการศึกษวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๑) เลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science)

๒) แบบสอบถามส่วนที่ ๑ ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง เช่น เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพ, รายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยทำการวิเคราะห์โดยใช้วิธีหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ แล้วนำมาเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

๓) แบบสอบถามส่วนที่ ๒ ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยทำการวิเคราะห์คำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ

คะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของการกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ในแต่ละด้าน จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ = มีความสุขในระดับน้อยมาก

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑- ๒.๕๐ = มีความสุขในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑- ๓.๕๐ = มีความสุขในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑- ๔.๕๐ = มีความสุขในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑- ๕.๐๐ = มีความสุขในระดับมากที่สุด

๔) แบบสอบถามส่วนที่ ๓ ซึ่งเป็นข้อมูลด้านข้อเสนอแนะ

๕) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นดัชนีชี้วัดจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านทุนทางวัฒนธรรม
- ด้านคุณภาพชีวิต
- ด้านสภาพแวดล้อม
- ด้านค่านิยมของชุมชน
- ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๔. การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างดัชนีชี้วัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน การประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน และปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน” ที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาก่อนการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ

(Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความ สัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากการสืบค้นเอกสาร (Documentary research) หนังสือ บทความตีพิมพ์ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ต่าง ๆ จากนั้นได้ศึกษาและคัดเลือกพื้นที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ จำนวน ๗ ตำบลในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน รวมจำนวนทั้งหมด ๑๕ รูป/คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาสังเคราะห์และวิเคราะห์รวมกันเพื่อนำเสนอเป็นผลการศึกษางานวิจัยต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย บทความวิชาการ วารสาร และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ โดยสรุปผลการศึกษาของงานวิจัย ได้ดังนี้

๔.๑ ผลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๔.๓ ผลการสังเคราะห์การศึกษาความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๔.๑ ผลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน จึงได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาด้วยวิธีการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จะได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๘๖ คน ซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละพื้นที่ไม่เท่ากัน โดยวิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีเนื้อหาประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นต้น โดยเป็นลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิดที่มีตัวเลือกให้เลือกตอบ (Check list)

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ส่วนที่ ๓ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายจากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดความหมายของสัญลักษณ์ ดังนี้

\bar{X}	หมายถึง	คะแนนเฉลี่ยหรือค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)
n	หมายถึง	จำนวนตัวอย่าง

ส่วนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑.๑ แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

		(n = ๓๙๖)	
ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ	ชาย	๑๘๑	๔๗.๒
	หญิง	๒๐๙	๕๒.๘
	เพศทางเลือก	๖	๑.๐
	รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐
๒. อายุ	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๖	๑.๕
	ระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี	๑๒๐	๓๐.๓
	ระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี	๑๒๓	๓๑.๐
	ระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี	๔๑	๑๐.๓
	ระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี	๗๐	๑๗.๖
	ตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป	๓๖	๙.๐
รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐	
๓. การศึกษา	ประถมศึกษา	๔๖	๑๑.๖
	มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๑๑๖	๒๙.๒
	อนุปริญญา / ปวส.	๙๐	๒๒.๗
	ปริญญาตรี	๑๐๐	๒๕.๒
	ปริญญาโท	๔๑	๑๐.๓
	สูงกว่าปริญญาโท	๓	๐.๗
รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐	
๔. อาชีพ	เกษตรกร	๑๘๐	๔๕.๕
	ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๕๑	๑๒.๘

	นักเรียน/นักศึกษา	๖๓	๑๕.๙
	ครู/อาจารย์	๒๐	๕.๐
	พนักงานเอกชน	๔๔	๑๑.๑๑
	ธุรกิจส่วนตัว/อิสระ	๑๔	๓.๕
	อื่น ๆ โปรดระบุ.....	๒๔	๖.๐
	รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐
๕. รายได้			
	น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๖๐	๑๕.๐
	๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๘๐	๔๕.๕
	๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๑๑๖	๒๙.๕
	๒๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป	๔๐	๑๐.๐
	รวม	๓๙๖	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘ รองลงมา เป็นเพศชาย จำนวน ๑๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๒ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒ รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒ ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ ทำอาชีพเกษตรกร จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๕ รองลงมา เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๙ และมีรายได้เฉลี่ย ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๕ รองลงมา ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕

ส่วนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทุนทางวัฒนธรรม ด้านคุณภาพชีวิต ด้านสภาพแวดล้อม ด้านค่านิยมของชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยใช้สถิติแสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านเศรษฐกิจ**

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านเศรษฐกิจ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
๑	ท่านมีความสุขและพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน	๔.๐๘	๐.๖๘๐	มีความสุขมาก
๒	ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย	๔.๐๖	๐.๖๘๗	มีความสุขมาก
๓	ท่านมีรายได้เหลือเพียงพอต่อการออมทรัพย์	๔.๐๓	๐.๗๐๒	มีความสุขมาก
๔	ท่านและสมาชิกในครอบครัว มีการจัดหาและใช้สิ่งอุปโภคบริโภค ที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น	๔.๐๕	๐.๗๖๘	มีความสุขมาก
๕	ท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็นต้น	๔.๐๖	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๖	๐.๗๐๕	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๒ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านเศรษฐกิจ** พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขและพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖) และท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖)

ตารางที่ ๔.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านทุนทางวัฒนธรรม**

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านทุนทางวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๖	ท่านมีความสุขที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และงานประเพณีในชุมชน	๔.๐๗	๐.๖๖๒	มีความสุขมาก
๗	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะเสียสละ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า	๔.๐๙	๐.๗๐๔	มีความสุขมาก
๘	ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน อย่างคุ้มค่าเหมาะสม	๔.๑๑	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก
๙	ท่านมีโอกาสดูใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญที่สั่งสมมา ถ่ายทอดและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์	๔.๐๕	๐.๗๔๑	มีความสุขมาก
๑๐	การได้เสียสละและแบ่งปันกันทำให้ท่านมีจิตใจอ่อนโยน และมีความสุข	๔.๐๕	๐.๖๗๔	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๗	๐.๖๙๔	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๓ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านทุนทางวัฒนธรรม** พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างคุ้มค่าเหมาะสม
(มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๑) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อ
พัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๙)

ตารางที่ ๔.๑.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านคุณภาพชีวิต**

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านคุณภาพชีวิต	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๑๑	ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่พร้อมกัน	๔.๐๘	๐.๖๔๕	มีความสุขมาก
๑๒	ท่านมีความสุข ร่าเริงแจ่มใส ไม่นิโกรธ โมโหง่าย หงุดหงิด และวิตกกังวลกับการดำรงชีวิตในชุมชน	๔.๐๕	๐.๖๘๒	มีความสุขมาก
๑๓	ท่านมีความสุขในการดูแลสุขภาพ อนามัย มีการออกกำลังกาย กายอย่างสม่ำเสมอ และได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าต่อ ร่างกายเป็นอย่างดี	๔.๐๕	๐.๖๗๑	มีความสุขมาก
๑๔	ท่านมีความสุขจากการได้รับความคุ้มครองจากหลักประกัน ด้านสุขภาพที่มีความเหมาะสม และพอเพียง	๔.๐๖	๐.๗๖๑	มีความสุขมาก
๑๕	ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความ เป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้ชีวิตปราศจากสารพิษ อันตรายต่าง ๆ	๔.๐๗	๐.๖๘๗	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๖	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๔ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านคุณภาพชีวิต** พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่พร้อมกัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา
ได้แก่ ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความเป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้
ชีวิตปราศจากสารพิษอันตรายต่าง ๆ (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ด้านสภาพแวดล้อม

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านสภาพแวดล้อม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๑๖	สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านมีความสวยงามน่าเที่ยว	๔.๐๖	๐.๖๓๒	มีความสุขมาก
๑๗	ถนนหนทาง การติดต่อภายในและภายนอกชุมชนของท่าน มีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางเข้าออกได้ง่าย ปลอดภัย	๔.๐๖	๐.๖๘๖	มีความสุขมาก
๑๘	มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลูก ป่า รักษาต้นน้ำ เป็นต้น	๔.๐๗	๐.๖๗๐	มีความสุขมาก
๑๙	ท่านพอใจกับระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยของ ชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม	๔.๐๖	๐.๗๖๑	มีความสุขมาก
๒๐	ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการ ของคนในชุมชน	๔.๐๙	๐.๖๘๘	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๗	๐.๖๘๘	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๕ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน (มี
ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๙) รองลงมา ได้แก่ มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลูกป่า รักษา
ต้นน้ำ เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๖ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านค่านิยมของชุมชน**

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านค่านิยมของชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๒๑	การได้รับโอกาสและการส่งเสริมความรู้ เพื่อการดำเนิน กิจกรรมร่วมกับชุมชน	๔.๐๕	๐.๖๔๕	มีความสุขมาก
๒๒	คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และขอ เสนอแนะในการรักษาทรัพยากรของชุมชน	๔.๐๕	๐.๖๘๒	มีความสุขมาก
๒๓	ท่านมีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น	๔.๐๘	๐.๖๗๑	มีความสุขมาก
๒๔	คนในชุมชนของท่านมีความรัก ความสามัคคี	๔.๐๖	๐.๗๖๑	มีความสุขมาก
๒๕	คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	๔.๐๗	๐.๖๘๗	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๖	๐.๖๗๗	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๖ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านค่านิยมของชุมชน** พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘)
รองลงมา ได้แก่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของ
ชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านความปลอดภัยในชีวิตและ
ทรัพย์สิน**

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๒๖	ท่านมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่ออาศัย อยู่ในชุมชนนี้	๔.๐๓	๐.๖๓๔	มีความสุขมาก
๒๗	ชุมชนไม่มีแหล่งมั่วสุม ไม่มีอาชญากรรม ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง	๔.๐๔	๐.๖๙๓	มีความสุขมาก
๒๘	ลูกหลานตั้งใจเรียน รักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่ติดยา เสพติด และอบายมุขต่าง ๆ	๔.๐๕	๐.๖๗๑	มีความสุขมาก
๒๙	ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่งอำนวยความสะดวกอย่าง เหมาะสมและปลอดภัย	๔.๐๗	๐.๗๖๘	มีความสุขมาก
๓๐	ท่านพึงพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน	๔.๐๘	๐.๖๘๑	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๕	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๗ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน **ด้านความปลอดภัยในชีวิตและ
ทรัพย์สิน** พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นราย
ข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพึงพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและ
ทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่ง
อำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและปลอดภัย (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๘ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม

ลำดับ	ข้อมูลการประเมินความสุข	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๑	ด้านเศรษฐกิจ	๔.๐๖	๐.๗๐๕
๒	ด้านทุนทางวัฒนธรรม	๔.๐๗	๐.๖๙๔
๓	ด้านคุณภาพชีวิต	๔.๐๖	๐.๖๘๙
๔	ด้านสภาพแวดล้อม	๔.๐๗	๐.๖๘๗
๕	ด้านค่านิยมของชุมชน	๔.๐๖	๐.๖๘๓
๖	ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	๔.๐๕	๐.๖๘๙
เฉลี่ยรวม		๔.๐๖	๐.๖๙๑

จากตารางที่ ๔.๑.๘ แสดงให้เห็นว่า การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ด้านทุนทางวัฒนธรรม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) และด้านสภาพแวดล้อม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) รองลงมา ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านคุณภาพชีวิต (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านค่านิยมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) และที่มีความสุขน้อยที่สุด ได้แก่ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๕)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

จากการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนนั้น คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความสุข การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การมีเศรษฐกิจชุมชนมีคุณภาพและเป็นธรรม สังคมเข้มแข็งและสันติสุข ประกอบด้วย

๑. การวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน พบว่า ปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ ต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมละบริบทของพื้นที่และความต้องการของชุมชนให้ชัดเจนเสียก่อน เริ่มจากสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หรือชวนคิดต่อปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาที่แท้จริง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้การดำเนินงานตามกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้และตอบสนองความต้องการที่มีร่วมกันของประชาชน และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งความร่วมมือของชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการดำเนินสิ่งเหล่านั้นให้สำเร็จ และชุมชนจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนของชุมชน และเกิดการรับรู้ของประชาชนอย่างแท้จริง และนำมาสู่การวิเคราะห์แนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนของชุมชนอย่างแท้จริง

๒. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต พบว่า หากจะใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวจำเป็นต้องส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต จัดสรรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานการให้บริการให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้ประทับใจจนต้องกลับไปเที่ยวซ้ำอีก พร้อมวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีการวางแผนพิจารณาด้านราคาและคุณค่าด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นมานำเสนอและประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างรายได้สู่ประชากรที่ประกอบการใน ท้องถิ่นและป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

๓. การกำหนดกิจกรรม พบว่า การจัดกำหนดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยว โดยมีบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกู่เพียง ให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาร่วมกันจัดกิจกรรม แต่นักท่องเที่ยวประเภทจะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวน้อย อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ผ่านมา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติฯ ร่วมกับชุมชนบ้านคั้งถี้ ได้จัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี้ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ภายใต้โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย (ตำบลฝายแก้ว) เป็นกิจกรรมการจัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี้ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นพื้นที่ที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน อย่งไรก็ดี เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงนำหลักการของ Smith ที่ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาและเสริมสร้างกิจกรรมตามความเหมาะสม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ กิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวชุมชน

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่สนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist) นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์(Creative Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย Popular Cultural Tourist)	ธรรมชาติและอุทยาน พิพิธภัณฑน์ วัดวาอาราม ทัวร์ ชั้นเรียนและเวิร์คช็อป สปาและการดูแลสุขภาพ สุขภาพงานประเพณีถ่ายภาพ วาดภาพ เครื่องปั้น ทำอาหาร หัตถกรรมแหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม พิพิธภัณฑน์ธรรมชาติ ภูมิทัศน์ ชาวเขา ชนเผ่าชาติพันธุ์ ศูนย์วัฒนธรรม ศิลปะ และหัตถกรรม

ดังนั้น การแบ่งประเภทและลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นช่วยให้พื้นที่และประชาชนเข้าใจถึงความต้องการของผู้ที่มาเยือนและสามารถส่งเสริมและพัฒนาต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและนำมาสู่การสร้างรายได้ให้แหล่งท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงไว้

๔. การดำเนินกิจกรรม พบว่า มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราชญ์ชุมชนผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ซึ่งมีบทบาทด้านการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน นั้นมีผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งมีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนตำบลฝายแก้ว จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการยกระดับสินค้าผลงานด้านศิลปะการ

สร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมในเชิงพาณิชย์ (สร้างพระพุทธรูปไม้และหัตถกรรมพื้นบ้าน) ชุมชนต้องการยกระดับฝีมือและการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อให้มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเกิดขึ้นในตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๕. การประเมินผลกิจกรรม การสร้างความเข้าใจให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงาน ตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยว จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้องค์กรชุมชนหรือประชาคมมีบทบาทต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย ซึ่งเน้นความสำคัญให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเหล่านั้น ขณะที่ มีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ หรือให้การสนับสนุน

ดังนั้น ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ศักยภาพของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน สถาบันทาง สังคมในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของความผาสุกของชุมชนที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงโดยภาพรวมมีน้อยอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมืองเป็นการท่องเที่ยวประเภทการเยี่ยมชมและนมัสการศาสนสถาน และโบราณสถานเป็น ทั้งนี้ พบว่ากลุ่มผู้ประกอบการมีรายได้ดีขึ้นกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่า ยังมีเพิ่มขึ้น เช่นนั้นแล้วสภาพชีวิตที่เป็นสุข ชาวบ้านในพื้นที่เกิดความพึงพอใจและการตอบสนองต่อสังคมที่ดี ก็สามารถพัฒนาศักยภาพตนเองและพื้นที่ให้ดีขึ้นได้ เกิดความสุขภาพและสบายใจในจิตใจ ภายใต้สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปแต่สามารถอยู่ร่วมได้อย่างเป็นสุข ขณะที่ ยังคงมีหน้าที่การ

งาน มีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต ส่งผลให้ประชาชนมีความสุขได้บนปัจจัยหลักสำคัญทั้ง ๖ ด้าน ตามที่กล่าวไว้ด้านบน ซึ่งคนที่มีความสุขมักจะมีมุมมองโลกในแง่บวกเสมอเมื่อเทียบกับคนที่ไม่มีความสุข การที่เรามองโลกในแง่บวกมันจะส่งผลดีต่อเราทั้งทางกายและจิตใจ จะทำให้สภาพจิตใจเราไม่มีความตึงเครียด เมื่อสภาพจิตใจเราดีก็จะส่งผลถึงระบบในร่างกายที่ดีขึ้นด้วย จึงนับว่าการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ช่วยส่งผลกระทบในเชิงบวกให้แก่คุณภาพและมีความสุขในชีวิตของประชาชนคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

๔.๓ ผลการสังเคราะห์การศึกษาความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ผลการศึกษาที่ได้จากเอกสารเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยจะได้สำรวจข้อมูลเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จากนั้นได้ศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ จำนวน ๗ ตำบลในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังนี้ ๑. ตำบลม่วงตึ๊ด ๒. ตำบลนาบึง ๓. ตำบลน้ำแก่น ๔. ตำบลน้ำเกีฮัน ๕. ตำบลเมืองจัน ๖. ตำบลท่านาว และ ๗. ตำบลฝายแก้ว ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ ๑. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล ๒. แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม ๓. พิพิธภัณฑสถาน ๔. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน) ๕. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน ๖. ไร่นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ๗. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือวิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์โดยนำสิ่งที่ศึกษาทั้งหมดในการศึกษา ดังนี้

๑. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยส่วนใหญ่การผลิตภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ด้านทางการบริการและท่องเที่ยว มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม มีการเข้าถึงพื้นที่และมีระบบขนส่งสาธารณะที่สะดวก ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายที่เป็นสินค้า OTOP เช่น เครื่องจักสาน ผ้าพื้นเมือง เป็นต้น ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การมีผลผลิต และรายได้ที่มั่นคง การมีเครื่องอำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมถึงการมีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพที่เพียงพอที่จะ

สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ไม่มีหนี้สิน โดยธรรมชาติแล้วระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน เป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่สายญาติมิตรสังคมวัฒนธรรม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น^{๕๕} อีกทั้งชุมชนมีการส่งเสริมอาชีพ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ ผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนโดยที่ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ร่วมกันพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ^{๕๖} ชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก มีกลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนหรือภาคีเครือข่ายการพัฒนา ซึ่งได้มีพยายามเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนให้เกิดความต่อเนื่องเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพยั่งยืน บนรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงจากความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ มีประสิทธิภาพการผลิต และสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่จะนำไปสู่การลดความยากจน ลดช่องว่างของการกระจายรายได้และกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง^{๕๗}

๒. ด้านทุนทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมล้ำนาอันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีประเพณี ภาษาท้องถิ่น ศิลปกรรม โบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์ ประชาชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น และอธยาศัยไมตรีดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งพระพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง โดยปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การที่ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดและพัฒนาาร่วมกันให้มีมูลค่าเพิ่ม ทั้งการพัฒนาในพื้นที่อำเภออุเพียง ทั้งในด้านโครงสร้าง พื้นฐานทางเศรษฐกิจ การคมนาคม การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุน ทำให้ชุมชนในพื้นที่ต่างมีการปรับตัว เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญคือ มีการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมของตนเองเพื่อการผลิตในหลากหลายรูปแบบเป้าหมาย เพื่อการดำรงอยู่ การรักษาตัวให้ รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชนให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้^{๕๘} มีการรณรงค์ให้ประชาชนคนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมตั้งในรากฐานขึ้นมาสู่ระดับบน ในการมีส่วนร่วมการสร้างกระบวนการและวางแผน เพื่อตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน พัฒนาการค้าการลงทุน ยกย่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนให้โดดเด่นตามแนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยผลิตภัณฑ์จังหวัดน่าน มีศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม^{๕๙} ซึ่งจะเห็นได้จังหวัดน่าน มีต้นทุนทางสังคมที่พร้อมจะ

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายวราวุธ เขียวปัญญา, กำนันตำบลฝายแก้ว อำเภออุเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นางเจียมจิต ยอดผกา, ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี่ อำเภออุเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวบานบุรี ไวริม, กลุ่มจักสานบ้านบัวชัย อำเภออุเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายวุฒิไกร ดวงพิกุล, ผู้ใหญ่บ้านบุพาราม อำเภออุเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางสุภาพ คำมูลอินทร์, กลุ่มจักสานบ้านบัวชัย อำเภออุเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้รับจากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ อันเป็นสิ่งที่พร้อมในพื้นที่จังหวัดน่าน

๓. ด้านคุณภาพชีวิต พบว่า คุณภาพชีวิตที่ดี เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น อันเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ การมีความสุขทางด้านร่างกาย และวัตถุ เช่น การมีสุขภาพที่ดี การมีครอบครัวที่ดี การมีบ้านที่น่าอยู่ มีอาหารที่ดี มีเครื่องอำนวยความสะดวก เป็นต้น^{๖๐} การสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในชุมชน และบุคคลอื่น ๆ การมีกิจกรรมในสังคมและชุมชน การได้มีโอกาสช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นในชุมชน ดังนั้น ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความผาสุก และกินดีอยู่ดี ประกอบด้วย ๑) การสร้างพลังชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๒) ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ เป็นการพัฒนาตั้งแต่ระดับฐานราก ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ได้รับการดูแลควบคุม และแก้ไขให้ประชาชนในพื้นที่มีสภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต^{๖๑} ความสามารถในการปฏิบัติภารกิจและความสุขของบุคคลและสังคม อันมีที่มาจากการท่องเที่ยวนับเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ สอดคล้องกับปัจจุบัน ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยมีเป้าหมายหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การทำให้คนในชุมชนมีความสุข อันประกอบด้วย การมีสุขภาพแข็งแรง ครอบครัวที่อบอุ่น มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีสังคมที่ดี และในเมื่อคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชน สังคมย่อมมีสงบสุข และเป็นหนทางสู่การสร้างสังคมคุณภาพและมีความสุข^{๖๒}

๔. ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า สภาพแวดล้อมของชุมชน อยู่บนพื้นฐานที่ผสมผสานเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายวัชร สุกุณา, ผู้ใหญ่บ้านปัวชัย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายประภาส อิสสระ, ผู้ใหญ่บ้านฝายแก้วอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นางดวงเดือน อินภูธร, กลุ่มจักสานบ้านฮ้วยโฮ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยต้องมีกระบวนการการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ^{๖๓} ซึ่งชุมชนมีส่วนช่วยในการจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุด และเกิดความมั่นคงในชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก ประกอบด้วย ๑) การสร้างความรู้/ความเข้าใจ และความตระหนักร่วมกันในการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน ๒) ค้นหา/พัฒนาแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชุมชน ๓) มีการรวมกลุ่มเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชุมชนฯ ที่ประกอบด้วยแกนนำ/สมาชิกในชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/สถาบันการศึกษา และ หน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ ๔) จัดกิจกรรมสร้างความรู้ ความเข้าใจผลดี และผลกระทบที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อวางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่ และกำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน^{๖๔}

๕. ด้านค่านิยมของชุมชน พบว่า ปัจจัยกำหนดความสุข คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยสร้างความตระหนัก ให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนเอง การยอมรับความหลากหลาย เห็นคุณค่าและความสำคัญในการประกอบสัมมาอาชีพ เน้นการพึ่งพาตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่น และเป็นพลเมืองที่ดี และส่งเสริมให้มีวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม และชุมชนได้มีการสร้างสรรค์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของคนต่างพื้นที่ระหว่างตำบล ซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างมีรากฐาน ซึ่งการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ขยายตัวมากขึ้น จะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสามานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก โดยชุมชนต้องมีการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมชุมชนผ่านครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ความภาคภูมิใจในชุมชน และแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้าง คุณลักษณะดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต^{๖๕} ดังนั้น หากมีการพัฒนาและสร้างเสริมความรู้และทัศนคติในการปลูกฝังส่งเสริมค่านิยม

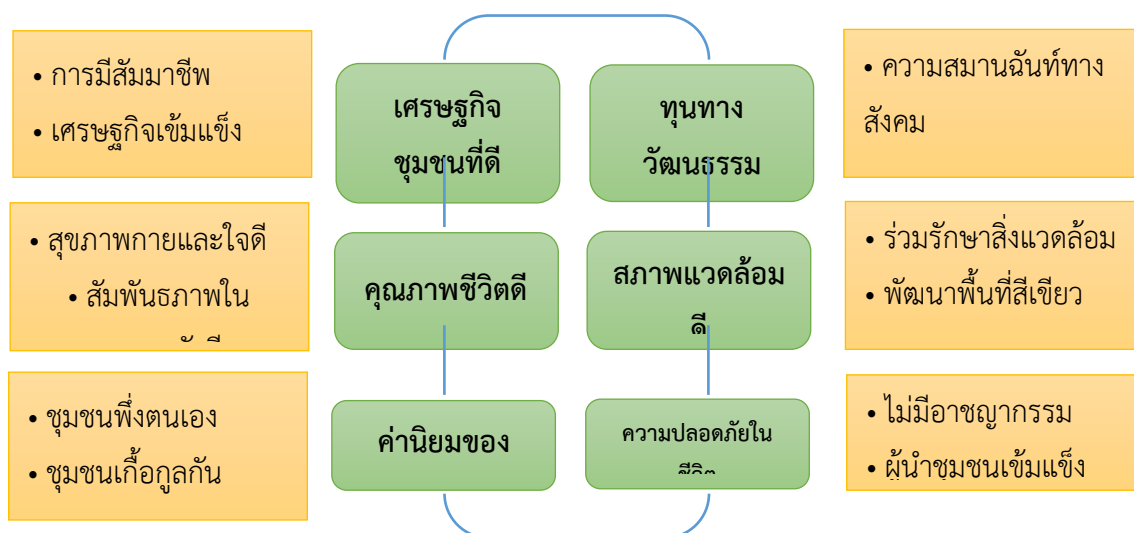
^{๖๓} สัมภาษณ์ นายเกตุ ศรบริศีก, ผู้ใหญ่บ้านดงป่าสัก อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางเจียมจิต ยอดผกา, ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี่ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นางสาวจรีรัตน์ ศรีษะสุวรรณ, สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

วัฒนธรรมชุมชนที่ตีงามที่เป็นการบูรณาการการมีส่วนร่วม การเพิ่มบทบาทและการเพิ่มศักยภาพของทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม จะช่วยให้เสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพและเป็นรูปธรรม^{๖๖}

๖. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พบว่า ปัจจัยกำหนดความสุข คือ ชุมชนได้พัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัยจากการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น รวมถึงระบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดำเนินการอยู่ทั้งที่สามารถควบคุมได้หรือยับยั้งการเกิดเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ อาจมีการวางแผนรักษาความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต และได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๖๗} เมื่อเกิดความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งที่จะตามมาคือเกิดความมั่นคงทางด้านรายได้ ด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ถิ่นฐาน ย่อมสร้างความรู้สึกลดภัยในการดำรงชีวิตตลอดจนการประกอบอาชีพ ไม่มีปัญหาความรุนแรงในสังคม เพราะพื้นที่สามารถพึ่งพิงและพึ่งพาอาศัยกันและกันได้อย่างดี รวมถึงสามารถพึ่งพาทุนวัฒนธรรมทางธรรมชาติมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตและ การประกอบอาชีพ

ภาพที่ ๔.๓ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายวราวุธ เขียวปัญญา, กำนันตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นางสาวจรีรัตน์ ศรีชะสุวรรณ, สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย บทความวิชาการ วารสาร และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ จากการเก็บแบบสอบถาม ตามกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ๑. ตำบลม่วงตึ๊ด ๒. ตำบลนาปัง ๓. ตำบลน้ำแก่น ๔. ตำบลน้ำเกีฮ่วน ๕. ตำบลเมืองจัง ๖. ตำบลท่านาว ๗. ตำบลฝายแก้ว และการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขและพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖) และท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การมีผลผลิต และรายได้ที่มั่นคง การมีเครื่องอำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมถึงการมีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพที่เพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ไม่มีหนี้สิน โดยส่วนใหญ่จะเป็นระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายที่เป็นสินค้า OTOP เช่น เครื่องจักสาน ผ้าพื้นเมือง เป็นต้น หรือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

ด้านทุนทางวัฒนธรรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างคุ้มค่าเหมาะสม (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๑) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า (มีค่าเฉลี่ย =

๔.๐๙) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การยกระดับต้นทุนของชุมชนที่พร้อมจะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้รับจากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ อันเป็นสิ่งที่มีความพร้อมในพื้นที่จังหวัดน่าน

ด้านคุณภาพชีวิต พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่พร้อมกัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความเป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้ชีวิตปราศจากสารพิษอันตรายต่าง ๆ (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความผาสุก และกินดีอยู่ดี ประกอบด้วย ๑) การสร้างพลังชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๒) ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่

ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๙) รองลงมา ได้แก่ มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลูกป่า รักษาต้นน้ำ เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยต้องมีกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนมีส่วนช่วยในการจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุด และเกิดความมั่นคงในชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้

ด้านค่านิยมของชุมชน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขที่ได้รับการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยสร้างความตระหนัก ให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนเอง การยอมรับความหลากหลาย เห็นคุณค่าและความสำคัญในการประกอบสัมมาอาชีพ เน้นการพึ่งพาตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่น และเป็นพลเมืองที่ดี และส่งเสริมให้มีวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม และชุมชนได้มีการสร้างสรรค์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของคนต่างพื้นที่ระหว่างตำบล ซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น

ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพึงพอใจ

ต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและปลอดภัย (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยกำหนดความสุข คือ ชุมชนได้พัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัยจากการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น รวมถึงระบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดำเนินการอยู่ทั้งที่สามารถควบคุมได้หรือยับยั้งการเกิดเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

๕.๒ อภิปรายผล

การประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมีความสุขมาก โดยมีปัจจัยกำหนดความสุขประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ คือ การมีผลผลิต และรายได้ที่มั่นคง การมีเครื่องอำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมถึงการมีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพที่เพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ด้านทุนทางวัฒนธรรม คือ การยกระดับต้นทุนของชุมชนที่พร้อมจะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ด้านคุณภาพชีวิต คือ การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความผาสุก และกินดีอยู่ดี ประกอบด้วย ๑) การสร้างพลังชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๒) ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ ด้านสภาพแวดล้อม คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยต้องมีกระบวนการการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนมีส่วนช่วยในการจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุด และเกิดความมั่นใจในชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้ ด้านค่านิยมของชุมชน คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยสร้างความตระหนัก ให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนเอง การยอมรับความหลากหลาย เห็นคุณค่าและความสำคัญในการประกอบสัมมาอาชีพ เน้นการพึ่งพาตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่น ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ ชุมชนได้พัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัยจากการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น รวมถึงระบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดำเนินการอยู่ทั้งที่สามารถควบคุมได้หรือยับยั้งการเกิดเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ **ซึ่งสอดคล้องกับ** สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๒) ระบุว่า ด้านสุขภาพ การมีสุขภาพที่ดีเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตใจ ด้านความรู้ ด้วยการศึกษามีความจำเป็นสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนา ความรู้ความสามารถของคนไทย ซึ่งการพัฒนาเชิงพื้นที่ช่วยสะท้อนผลสำเร็จด้านการเรียนรู้ของคนในชุมชน การร่วมกันพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์

ด้านชีวิตการทำงาน เมื่อชุมชนเกิดการพัฒนา ประชาชนในพื้นที่ที่มีการสร้างรายได้ อัตราการว่างงาน ความมั่นคงของงานก็เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุก็มีรายได้ เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิต ช่วยให้สัดส่วนของ ประชากรที่มีรายได้เพียงพอต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ และ ด้านชีวิตครอบครัว คนในพื้นที่ที่ได้ ทำงานในพื้นที่ของตนเองมากขึ้น ไม่ต้องไปทำงานในพื้นที่ไกลบ้าน มีความสัมพันธ์และสายใยของคน ในครอบครัวที่ดีขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนาในพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชนและระหว่าง คนในพื้นที่ ทำให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การตัวชี้วัดความสุขสำหรับสังคม เมืองควรเป็นสัดส่วนของครัวเรือนที่เข้าถึงน้ำประปาและโครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่ในชนบทควรวัด จากการเข้าถึงแหล่งน้ำ ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ย่อมต้องคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเห็นว่าปัจจัยที่คนในชุมชนต้องการที่สุดคือ การท่องเที่ยว ในชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้และเป็นรูปธรรม และทั่วถึง ประชาชนในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน และในด้านอื่น ๆ ที่ได้ศึกษาวิจัยยังขาดความต่อเนื่อง ดังนั้น ความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ควรคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มั่นคงและเกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน เช่น การผลิตสินค้าด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน การบริการ การท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน โดยผลผลิตที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่คนในชุมชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสินค้าของชุมชน และเกิดการหมุนเวียนรายได้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดน่าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน เพื่อยกระดับรายได้ของชุมชนและเพิ่มความสุขให้เกิดขึ้นกับประชาชนอย่างทั่วถึง

๒) ควรมีการถอดบทเรียนความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

จุฑาทิพย์ อุมชะวชิชนี. ชีวิตและการรู้จัก (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

ชนัญ วงษ์วิภาค. ประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕.

ชูเกียรติ นพเกตุ. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒).

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗.

ดารณี พานทอง. ทฤษฎีการจูงใจ (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ: ภาควิชาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

ธวัชชัย ฤกษ์ประกรกิจ. การพัฒนาจิตใจเพื่อคลายเครียด (พิมพ์ครั้งที่ ๒). ขอนแก่น : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔.

พยอม ธรรมบุตร. หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

พงศธร เกษสาลี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook), กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๓.

พจนา สนวนศรี. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๖.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. การจัดองค์กรประชาชน: เฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

ภักดี รัตนผล. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบน, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง, เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

- ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๖.
- ราณี อลิชัยกุล. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖.
- วีระ ไชยศรีสุข. สุขภาพจิต (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์. ๒๕๓๙.
- วิทยากร เขียงกุล. จิตวิทยาในการสร้างความสุข. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๘.
- วิทยา นาควัชร. เคล็ดลับความสุขและความสำเร็จ. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาตนเองและนักบริหาร. ๒๕๓๙.
- วราภรณ์ ตระกูลสุชาติ. จิตวิทยาการปรับตัว. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. ปรกาศความคิดสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. ๒๕๔๘.
- สัญญา วิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.
- สมชาย สำราญเวชพร. อารมณ์. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. ๒๕๔๖.
- สมชาย สนั่นเมือง. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.
- สัญญา วิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.
- ศัสนีย์ ฉัตรคุปต์. สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ : สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา. ๒๕๔๕.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- อภิชัย มงคล และคณะ. ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย. สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.
- (๒) คุษณินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:**
- นันทนิษฐ์ สมคิด. แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี. คุษณินิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรคุษณินิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- ชูฤทธิ์ เตังไตรสรณ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดสุขภาวะองค์รวมเชิงพุทธกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ณรงค์ พลธีรักษ์ และคณะ. โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ”, รายงานการวิจัย, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๕๙.

พระมหาศุภวัฒน์ ชูติมนโต (สุขดำ). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ใน
 วรรณคดีของพุทธปรัชญาเถรวาทกับ ซิกมันด์ ฟรอยด์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
 มหามบัณฑิต** (ปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

มนัส สุวรรณ, การท่องเที่ยวเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม-เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมใน
 จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),
 ๒๕๕๑).

รามณรงค์ นิลกำแหง. การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 ที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา.
รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๔.

อัญธิชา มั่นคง. บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบล
 บ้านตู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง,
 ๒๕๕๘.

(๓) บทความ:

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว.ดร., **บทความวิชาการ ภาควิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ**, มหาวิทยาลัย
 กรุงเทพฯ, ๒๕๕๖.

ฉันทนา ภาคบงกช. **การอบรมเลี้ยงดูที่สร้างเสริมความสุข**. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ๗ (๑) ๒๕๔๔.

เลหล่า ตรีเอกานุกูล, **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ มกราคม-กุมภาพันธ์
 ๒๕๕๗.

ดารณี พลอยจั่น. **ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งกับกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”**
วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม,ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๗) ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๙.

ธนสิทธิ์ คนทา และ ณิชฐ์ชรัชช์ สาระหงส์. “กระบวนการจิตตปัญญาศึกษาวิถีพุทธ เพื่อพัฒนาชุมชน
 ที่ยั่งยืน”. **วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรีรับใช้สังคม**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม
 ๒๕๖๐) : ๒.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ณัฐพร จาตุศรีพิทักษ์, **สถาบันอนาคตไทยศึกษา**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/๑๒๓๘๐๘>.

พระมหาสุทิตย์ อากาโร (อบอูน). **ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข**.
 ๒๕๕๓, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://uc.thailis.or.th/Catalog/
 Bibltem.aspx?BibID=b๐๑๔๓๓๐๔๒](http://uc.thailis.or.th/Catalog/Bibltem.aspx?BibID=b๐๑๔๓๓๐๔๒).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ข้อมูลและตัวชี้วัดของดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.nesdb.go.th/ewt_news.phpnid=๓๕๒๘&filename=index.

๒. ภาษาอังกฤษ

Lee, T. H., and Jan, F. H. **Can community-based tourism contribute to sustainable development**. Evidence from residents' perceptions of the sustainability. *Tourism Management*, ๒๐๑๙.

Richard Peet with Elaine Hartwick. **Theories of Development**. New York The Guilford Press, ๑๙๙๙.

Throsby, D. **The economics of cultural policy**. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ๒๐๑๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายนามผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

- ประชาชนชุมชน จำนวน ๓ คน

๑) นางสาวบานบุรี	ไวยิม	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
๒) นางสุภาพ	คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
๓) นางวงเดือน	คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย

- ผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คน

๑) นายวรายุทธ	เชี่ยวชาญ	กำนันตำบลฝายแก้ว
๒) นางสาวจรีรัตน์	ศรีษะสุวรรณ	สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว
๓) นายวัชระ	สุกนา	ผู้ใหญ่บ้านปัวชัย
๔) นายประภาส	อิสละ	ผู้ใหญ่บ้านฝายแก้ว
๕) นายเกต	ศรลบศึก	ผู้ใหญ่บ้านดงป่าสัก
๖) นางเจียมจิต	ยอดผกา	ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี้
๗) นายวุฒิไกร	ดวงพิกุล	ผู้ใหญ่บ้านบุพผาราม

- ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน ๒ คน

๑) นางสุภาพ	คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
๒) นางดวงเดือน	อินฤทธิ์	กลุ่มจักสานบ้านฮ้วยไฮ

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/
ขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

ที่ อว ๘๐๕๒/ ๖๘๖

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.ดร.เชษฐ นิมมาทพัฒน์ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินความสุขจากการ
ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” ภายใต้
แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

เพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ จึงขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่ชุมชน
ของท่าน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระชยานันท์ธมฺณี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

ภาคผนวก ค
แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ : เพื่อประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้แบ่งเป็น ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ตรงคำตอบที่ท่านเลือก หรือเขียนคำตอบลงในช่องว่าง

๑. เพศ ชาย หญิง เพศทางเลือก
๒. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี
 ระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี
 ระหว่าง ๕๑ - ๖๐ ปี ๖๐ ปีขึ้นไป
๓. การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา/เทียบเท่า อนุปริญญา/เทียบเท่า
 ปริญญาตรี ปริญญาโท สูงกว่าปริญญาโท
๔. อาชีพ เกษตรกร ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 นักเรียน/นักศึกษา ครู/อาจารย์
 พนักงานเอกชน ธุรกิจส่วนตัว/อิสระ
 อื่น ๆ ระบุ.....
๕. รายได้ น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท
 ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท ๒๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่าน โดยในแต่ละข้อมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- ๑ หมายถึง มีความสุขน้อยที่สุด
 ๒ หมายถึง มีความสุขน้อย
 ๓ หมายถึง มีความสุขปานกลาง
 ๔ หมายถึง มีความสุขมาก
 ๕ หมายถึง มีความสุขมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
ด้านเศรษฐกิจ						
๑	ท่านพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบันของท่าน					
๒	ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย					
๓	ท่านมีรายได้เหลือเพียงพอต่อการออมทรัพย์					
๔	ท่านและสมาชิกในครอบครัว มีการจัดหาและใช้สิ่งอุปโภคบริโภค ที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น					
๕	ท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็นต้น					
ด้านทุนทางวัฒนธรรม						
๖	ท่านมีความสุขที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและงานประเพณีในชุมชน					
๗	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า					
๘	ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างคุ้มค่าเหมาะสม					
๙	ท่านมีโอกาสได้ใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญที่สั่งสมมาถ่ายทอดและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์					
๑๐	การได้เสียสละและแบ่งปันกันทำให้ท่านมีจิตใจอ่อนโยนและมีความสุข					
ด้านคุณภาพชีวิต						
๑๑	ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่พร้อมกัน					
๑๒	ท่านมีความสุข ร่าเริงแจ่มใส ไม่โกรธ โมโหง่าย หงุดหงิด และวิตกกังวลกับการดำรงชีวิตในชุมชน					

๑๓	ท่านมีความสุขในการดูแลสุขภาพ อนามัย มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกายเป็นอย่างดี					
๑๔	ท่านมีความสุขจากการได้รับความคุ้มครองจากหลักประกันด้านสุขภาพที่มีความเหมาะสม และพอเพียง					
๑๕	ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความเป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้ชีวิตปราศจากสารพิษอันตรายต่าง ๆ					
ด้านสภาพแวดล้อม						
๑๖	สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านมีสวยงามน่าเที่ยว					
๑๗	ถนน ถนนหนทาง การติดต่อภายในและภายนอกชุมชนของท่านมีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางเข้าออกได้ง่าย ปลอดภัย					
๑๘	มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลูกป่า รักษาต้นน้ำ เป็นต้น					
๑๙	ท่านพอใจกับระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม					
๒๐	ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน					
ด้านค่านิยมของชุมชน						
๒๑	การได้รับโอกาสและการส่งเสริมความรู้ เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน					
๒๒	คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และขอเสนอแนะในการรักษาทรัพยากรของชุมชน					
๒๓	ท่านมีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น					
๒๔	คนในชุมชนของท่านมีความรัก ความสามัคคี					
๒๕	คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน					
ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน						
๒๖	ท่านมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่ออาศัยอยู่ในชุมชนนี้					
๒๗	ชุมชนไม่มีแหล่งมั่วสุม ไม่มีอาชญากรรม ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง					

๒๘	ลูกหลานตั้งใจเรียน รักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่ ติดยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ					
๒๙	ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่งอำนวยความสะดวกอย่าง เหมาะสมและปลอดภัย					
๓๐	ท่านพึงพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ
บนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง “การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

โดยแบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการพัฒนาการปลูกอินทผาลัมตามแนวเกษตรวิถีพุทธ

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ/นามสกุล.....

อายุ..... ระดับการศึกษา..... ภูมิลำเนา.....

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....

ระยะเวลาอาศัยในชุมชน (ปี).....

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

วันที่ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน

๒.๑ ท่านคิดว่า การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

๒.๒ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจของชุมชน และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....
.....
.....

๒.๓ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรม และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....
.....
.....

๒.๔ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านคุณภาพชีวิต และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....
.....
.....

๒.๕ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....
.....
.....

๒.๖ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านค่านิยมของชุมชน และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....

.....

.....

.....

๒.๗ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....

.....

.....

.....

๒.๘ หลังจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอเพียงจังหวัดน่าน มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตโดยรวมในครอบครัวของท่านหรือไม่

.....

.....

.....

.....

๒.๙ ปัจจุบัน ท่านได้รับการส่งเสริม สนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอเพียง จังหวัดน่าน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด ?

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์
เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในครั้งนี้